Dnešek

ROČNÍK II. V PRAZE 18. PROSINCE 1947 CENA Kčs 3.50

Okolo cenového problému — Inž. KAREL DOLEŽEL

Oslyšený prorok — Dr JIŘÍ ALTER

Duha nad benzinem — BOHUMIL BÍLEK

In memoriam IV. odboru ministerstva průmyslu — JIŘÍ JESENIUS

Dumka o občanské výchově — P. PEŠL

Duch odboje v zrcadle dějin — BOHUMIL ČERNÝ

Bilance studentských valných hromad — ST. OUŘEDNÍK

Promarněný kapitál — Co se stalo v městě Březinově v Jaroměřicích nad Rokytnou? — Šmelina a politika — Boj a typy — Gramofonový průmysl s jiné stránky — Jak se dnes polemisuje — Rozhlas a krádeže v národních podnicích — Střílecký případ — Kdo je vinen? — Ministr a studenti — Další etapa osidlování — Odbory záštitou pracujících — Ceny

POD STROMEČEK PŘEDPLATNÉ DNEŠKA!

Složíte-li celoroční předplatné, pošle administrace obdarovanému nebo k vašim rukám vkusný čtyřstránkový darovací list, tištěný v krásné grafické úpravě na bílém kartonu.

Roční předplatné DNEŠKA:

Československo	168 Kčs
ostatní státy	252 Kčs
Letecké zásilky do států Evropy	720 Kčs
USA	1344 Kčs

Objednávky přijímá administrace DNEŠKA, Praha I, Národní tř. 9.

KOLOBĚŽKY

kovové s brzdou, na balonech, s niklovými řidítky, blatníky a stupačkou

za Kčs 450·—

dodá RUDOLF PATÁK, obchodní dům s hračkami, PRAHA-KRÁL. VINOHRADY, ANGLICKÁ UL. 6.

OBSAH DNEŠKA Č. 37: BOHUSLAV TVRDOŇ: Odbory a demokracie. — BOHUMIL BÍLEK: Stavby ve Zlíně. MICHAL MAREŠ: Dva porevoluční romány. — BOHUSLAV KINDL: Lidé dobré vůle, bděte! — A. M.: Tragédia jednej strany? — JUC VLASTIMIL KOMÁREK: Dvě kapitoly o studentstvu. — PETR ŽELEZNÝ: V pohraničí se jasní. — O zahraniční půjčky. — Změna jako kontrola. — Co má dělat ministerstvo? — Neuvěřitelné, ale pravda... Rozhlasová theorie o nezávazné tlamě volově. — Ministr mluví k vysokoškolákům. — Vánoce a smíšené manželství. Týdny a roky. — Osidlování - etapa další. — Jak mohou žít? — Kdo se lépe osvědčil. — Náměstí Budovatelů. Beztrestnost podle zákona č. 115/46. — Nápovědi. — Střílecký případ. — Oddíl Olga.

Dnešek

Řídí Ferd. Peroutka

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TŘ. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. - Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Dnešek

ROČNÍK II. V PRAZE 18. PROSINCE 1947 ČÍSLO 38

Okolo cenového problému

Úkol rozdělení výsledků společenské produkce na jednotlivé účastníky můžeme řešit dvěma způsoby. V liberalisticko-kapitalistickém hospodářství získáváme statky koupí za cenu, která za ideálních podmínek je tak vysoká, že se při ní poptávka a nabídka vyrovnávají. Kdybychom tuto cenu zvýšili, pak za předpokladu, že by se ostatní podmínky nezměnily, mělo by to vzápětí, že by výrobci dříve nebo později nabídli větší množství tohoto zboží, kdežto kupující by při zvýšené ceně nebyli ochotni odebrat ani totéž množství jako dříve. Výsledek by byl, že by část zboží zůstala neprodána. V opačném případě, kdybychom cenu zboží snížili, pak by zase za předpokladu, že by se ostatní podmínky nezměnily, výroba klesla, kdežto poptávka by se zvýšila. Důsledek by byly fronty kupců před obchody s tímto statkem. Výhody rozdělení statků na základě ceny, při níž se poptávka a nabídka vyrovnávají, jsou očividné. Pokud máme dosti peněz, můžeme si na trhu opatřiti vše, co potřebujeme a co se nám líbí. Nemusíme se doprošovati ani povolení nějakého úřadu ani ztrácet čas s opatřováním lístků. Podnikatelé jsou za tohoto řádu ve vlastním zájmu nuceni vyrábět statky, po nichž je největší poptávka, poněvadž za tyto statky dosáhnou nejvyšších cen.

Socialisté však právem namítají, že tento automaticky pracující způsob rozdělení výsledků sociální produkce je nespravedlivý. Jako důvod udávají, že při soutěži o získání nejrůznějších statků nerozhodují jen pracovní důchody, nýbrž i důchody, jež pramení z kapitálových hodnot, o jejichž vytvoření se jejich majitelé nijak nezasloužili. V mnoha případech jsou jejich zásluhy s hlediska celku velmi pochybné. Ani důchody, které nepramení z kapitálu, nelze vždy považovati za důchody sociálně nezávadné. Zisku bursovních i politických spekulantů jsou toho důkazem. Nepřekvapuje proto, že zejména starší socialističtí autoři odmítají nejen automatismus trhu, nýbrž i instituci peněz. Toto odmítavé stanovisko socialistů je posilováno různými theoriemi, které v penězích a trhu vidí příčiny nezaměstnanosti a vykořisťování dělníka. I když praktické pokusy o odstranění peněz a trhu končily neúspěchy, zachovali si mnozí socialisté hlubokou nedůvěru v cenový automatismus. Snižování cen spotřebních statků, na nichž mají zájem nejširší vrstvy národa, cestou rozkazů, je methoda, které socialisté nedovedli snad nikdy odolat. I u nás od května 1945 jsme z úst socialistických předáků slyšeli projevovat názory, jako by právě znakem socialistického hospodářství bylo vyřazení všeho, co připomíná liberalistický cenový mechanismus a jeho nahrazení administravními zásahy.

●

V anglosaských zemích, a zvláště v Anglii samotné, se setkáváme s novým typem socialistů. Jsou to skoro vesměs poměrně mladí lidé, jež jsou přesvědčeni o neudržitelnosti kapitalistického řádu. Propagují socialismus, ale při tom nejsou ochotni přijmouti bez kritického přezkoumání všechny články socialistické věrouky. V jejich řadách je několik národních hospodářů skvělé úrovně, jejichž práce měly pronikavý vliv na theorii socialistického plánování. Vědecké argumenty jimi snesené zapůsobily mocně na veřejné mínění v anglosaských zemích. Převážná většina těchto socialisticky zaměřených národních hospodářů odmítá cenový dekretismus starší školy. Nemůžeme se zříci ani peněz, ani trhu spotřebních statků, nechceme-li se zříci všeho, co jen trochu připomíná svobody spotřeby. V socialistické společnosti bude míti ovšem rozdělení výsledků národní produkce na základě nabídky a poptávky jiný smysl, nežli za kapitalistického řádu. V první řadě proto, poněvadž v opravdové socialistické společnosti nebude nezasloužených důchodů. Spotřebitel nebude desorientován reklamou, jež sloužila egoistickým cílům podnikatelů, nýbrž naopak se mu dostane objektivních informací. Poučení spotřebitelé obmezí svoji poptávku na menší počet druhů jednotlivých statků a umožní tak hospodárnější výrobu i distribuci. Není pochyby, že také tento program je v naprostém rozporu s tím, co hlásali a hlásají orthodoxní národní hospodáři. Po této cestě dojdeme určitě k jiným cenám, k jiné skladbě produkce a distribuce statků, nežli by tomu bylo za řádu nijak nekorigovaného cenového automatismu. I v tomto případě můžeme mluvit o zásazích do cenotvorného procesu. Na rozdíl od toho, jak si zásahy představovali a jak je praktikovali starší socialisté, jsou tyto zásahy nepřímé. Nikoliv ceny, nýbrž podmínky na straně nabídky a poptávky, jež ceny utváří, mají být různými zásahy měněny.

Je potěšitelné, že se i mezi socialisty projevuje odpor proti cenovému dekretismu. Nikdo nechce obnovit tvorbu cen jako výslednici slepých sil a historických nespravedlností. Byly-li však nezasloužené důchody odstraněny, a reklama nahražena objektivními informacemi, pak není důvodu proti tomu, aby se ceny na trhu spotřebních statků tvořily podle nabídky a poptávky, anebo, chcete-li to tak nazvat, proti cenovému automatismu v zúžených hranicích působnosti. Chceme dospět k tvorbě cen spotřebních statků podle zákona nabídky a poptávky (k automatismu v zúžených hranicích) nejen proto, poněvadž tyto ceny jsou zárukou největší hospodárnosti, nýbrž i proto, poněvadž stanovení cen administrativními orgány vydává nás na pospas libovůli úřadů a podniků. Nejde jen o to, kolik za nějaké zboží zaplatíme. Jde také o to, kdo zboží, po němž je při úředně stanovené ceně větší poptávka nežli nabídka, dostane. Socialisté kladou veliký důraz na distribuci. Velmi často tuto stránku přeceňují na úkor hospodárnosti výroby. Měli by proto stoupenci socialismu, kteří ještě stále projevují odpor i proti zúženému cenovému automatismu tyto problémy znovu zkoumat. Dnešní poměry by jim poskytly hodně materiálu.

●

Vyjádřeno ve zkratce znamená to, že v socialistické společnosti musíme soustředit svoji pozornost na distribuci peněžních důchodů. Peněžní důchody se mohou stát klíčem k spravedlivému rozdělení národního produktu podle socialistických ideálů. Zde nutno nasadit páky, nikoliv přímých zásazích do cenotvorného procesu. Úkolem cen je vyrovnat nabídku a poptávku. Stanovíme-li ze sociálních důchodů ceny některých statků jinak, nežli odpovídá poměrům na trhu, způsobíme tím v hospodářství jen zmatek, který bude mít tendenci rozšiřovat se stále na nové a nové sektory, poněvadž všechny ceny vzájemně souvisí. K nápravě sociálních křivd máme mnohem nezávadnější prostředek. Máme-li obavu, že důchody některých vrstev nejsou dostatečně veliké k nákupu statků, jež jsou naprosto nutny, aby příslušníci těchto vrstev nebyli zbaveni toho nejpotřebnějšího, pak nám nezbývá nežli jejich peněžní důchody zvýšit. Tato cesta je mnohem účelnější nežli ponechat lidem nedostatečný příjem a pomáhat jim snižováním cen.

Nepředpokládáme-li, že se národní produkce zvýší, pak ovšem o tu částku, o kterou zvětšíme důchody sociálně slabým, musíme snížiti úhrn důchodů ostatních vrstev. Ve společnosti, která již odstranila bezpracné dů-

chody, půjde za dané podmínky každé zlepšení důchodů jedné vrstvy na vrub ostatních pracujících vrstev. Národní produkt je jako koláč. Dostane-li někdo více, musí se jiný spokojit s menším kouskem.

●

Na jedno však nesmíme zapomínat. Dříve, nežli se cenový mechanismus může stát účelným nástrojem k rozdělení národního důchodu, musí být obnovena pružnost poptávky a nabídky na trzích nejdůležitějších statků, jež slouží k zachování života a zdraví národa. Tato věc vyžaduje malého vysvětlení. Víme, že obyčejně má změna ceny vliv na rozsah poptávky. Čím nižší cena, tím větší poptávka. A naopak: vzestup ceny brzdí poptávku. S hlediska hodnocení cenového automatismu pro rozdělení národního důchodu, jakož i regulace chodu celého hospodářství záleží na tom, jak rychle a v jakém rozsahu se určitá změna ceny projeví na kupující. Je sice pravda, že v kapitalistické společnosti se začínají projevovati v důsledku nepolitických tendencí jisté pochybnosti o účinnosti cenového automatismu jako regulátoru trhu, ale po jedné stránce účinkuje tento nástroj dosti spolehlivě. Vzestup cen brzdí koupěchtivost. Stoupne-li cena určitého statku, kupují lidé nejen náhradní statky, jež slouží témuž účelu (margarin místo másla), nýbrž i statky docela jiného druhu. Radio soutěží s motocyklem, auto s chatou, kniha s gramofonem. Čím více se s rozvojem hospodářské a technické civilisace vzdalujeme od existenční základny lidí-živočichů, tím větší jsou možnosti výběru spotřebních statků a služeb, tím více se podobá pravdě, že změny cen nás pohnou k pronikavým změnám spotřebních zvyků. Základní předpoklad ovšem je, že fysiologicky nezbytné minimum musí být nad každou pochybnost zabezpečeno.

Naše situace je po druhé světové válce podstatně jiná. Musíme obmezovati spotřebu, i když v některých případech to znamená takový pokles životní úrovně, která již není v souladu ani s objektivními požadavky lékařské vědy ani s našimi vžitými představami slušného životního standardu. Za těchto poměrů nelze předpokládat, že bychom mohli zvýšením cen statků, jež slouží k ukojování nejnezbytnějších potřeb, dosáhnouti přijatelného rozdělení zmíněných statků na jednotlivé domácnosti. Zvyšováním cen bychom sice donutili domácnosti s nejnižšími důchody, aby na úkor zdraví svých členů obmezily spotřebu těchto statků. Kdybychom však chtěli vyšší cenou opravdu zjednat rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou, pak bychom asi museli — předpokládáme-li větší rozdíly v důchodech — polovinu národa nechat umřít hladem a zimou. Přirozeně, že nežli by se lidé smířili s tímto osudem, pokusili by se o záchranu novým rozvržením svých výdajů. Ve svých rozpočtech by škrtli vše, co by nepovažovali pro zachování života a zdraví za naprosto nutné. Takřka všechna kupní síla obyvatelstva by pak byla přitahována sektorem nejnezbytnějších potřeb. V tomto sektoru by ceny prudce stoupaly, kdežto v sektoru »zbytných« potřeb by ceny neméně prudce klesaly. Čím větší by byl nedostatek v sektoru nezbytných statků, tím nebezpečnější by byly následky této politiky na zaměstnanost a stabilitu celého hospodářství.

Nejinak je tomu na straně nabídky. I zde vliv vyšší ceny selhává. Je pravda, že se i za normálních okolností projevoval vliv vyšších cen na velikost nabídky teprve po určité době, poněvadž se podniky musely přizpůsobit zvýšeným požadavkům. Prakticky však situace byla taková, že země, jejíž výroba okamžitě nestačila krýt zvýšenou potřebu nějakého statku, mohla si pomoci obmezením vývozu anebo zvýšením dovozu. S těmito možnostmi můžeme dnes počítat jen v mnohem menší míře, nežli dříve.

Není pro nás jiného východiska, nežli přídělový systém. Potraviny a mnohé jiné statky musí býti i nadále na lístky. Snad by bylo možno najíti způsob, který by zajistil v jistých mezích větší možnosti individuálního výběru, nežli dosud, ale v podstatě musí zůstat přídělový systém základem naší distribuce. Varujeme však před nedorozuměním, s nímž se často setkáváme. Přídělový systém nevylučuje nijak ceny, které odpovídají výrobním nákladům za daných podmínek. I zde platí to, co jsme již dříve řekli. Nejsou-li mzdy nebo platy některých skupin obyvatelstva dostatečně vysoké, aby si jejich příslušníci mohli opatřit nejnutnější statky k uhájení života a zdraví, musíme provésti přiměřené zvýšení jejich důchodů, vlastně takovou redistribuci národního důchodu peněžního, která by každému občanu tohoto státu zabezpečila za jeho práci kupní sílu dostatečně velikou k nákupu nejnutnějších statků.

●

Zvýšíme-li ceny zemědělských statků, vezmeme tím zemědělcům jakékoliv ospravedlnění, aby prodávali na černém trhu, anebo aby spotřebovali ve svých domácnostech více, nežli kolik jim rozumně můžeme přiznat. Snad se vyskytnou skeptikové, kteří namítnou, že tímto způsobem nabídku potravin příliš nerozmnožíme. Nemíníme se oddávati nekritickému optimismu, ale přesto věříme, že by se rozumná úprava zemědělských cen projevila citelným zlepšením na straně nabídky. Nám však jde ještě o něco jiného. Na rozdíl od těch, kteří by rádi povolili ústupky černému trhu, stojíme na stanovisku, že černý trh v každé podobě musí být potírán. Je-li situace dnes taková, že nemůžeme dáti dětem, nemocným a přestárlým osobám potraviny v takovém množství a výběru, jak by bylo žádoucno, pak se nesmíme za nic na světě smířit s myšlenkou, že by si někdo mohl opatřovat tyto statky, jichž je takový nedostatek, v libovolných množstvích bez jakékoliv obavy, že se dostane do rozporu s paragrafy jen proto, poněvadž má dosti peněz, aby si to mohl dovolit. Jde-li o zachování života a zdraví, pak si jsou všichni členové národní pospolitosti rovni. Každé jiné pojetí je pro opravdu socialistickou společnost neúnosné a nepřijatelné. Chceme-li ovšem od zemědělců požadovati řádné plnění dodávek, nesmíme v nich vyvolávat oprávněné podezření, že oběti, které mají trvale přinášet, jsou mnohem větší nežli oběti ostatních vrstev. Přiznáváme-li zaměstnancům v podnicích právo na sebeobranu, nemůžeme toto právo dost dobře odepřít ani zemědělcům. Vyhovíme-li spravedlivým požadavkům těch vrstev, jejichž odměny jsou hluboko pod národním průměrem, můžeme od nich žádati se vší přísností, aby i oni konali své povinnosti.

●

Nesmíme se ovšem omezovat jen na potlačování černého trhu. Je nezbytně nutno, abychom přispěli i positivními zásahy k zmírnění nedostatku statků, jež slouží k ukojení nejnaléhavějších potřeb. Nelze-li jejich produkci zvýšit proto, poněvadž doba je příliš krátká, anebo proto, poněvadž zavedení nové, po případě zvýšení dosavadní výroby by bylo s dlouhodobého hlediska, jež nemůžeme zanedbávati, nehospodárné, pak nám nezbývá, nežli abychom znovu promysleli všechny možnosti dovozu. Stojí za úvahu, zda není výhodnější zvýšit dovoz nezbytných spotřebitelských statků po případě i za značně zhoršeného směnného poměru domácích statků za statky cizí, nežli připustit rozmach obchodů na černo a zhoršování zásobovací situace. Považujeme za velmi důležité, aby nejnaléhavější potřeby občanů byly opravdu ukojeny (nejen na papíře), poněvadž nemůžeme přehlédnouti, jak příliv spotřebních statků souvisí s výkonností dělníků, úředníků a ochotou zemědělců k dodávkám. Jen člověk, který spadl s Měsíce, by se mohl divit, že lidé nejsou ochotni směňovat svoji práci za peníze, za něž nedostanou to, co nejnutněji potřebují.

Uvažujíce o těchto souvislostech, měli bychom se zamyslit ještě nad jednou věcí. Dnes stojíme tváří v tvář docela jiné situaci, nežli v okamžiku, kdy jsme vyhlašovali svůj velkorysý investiční program. Nebylo by pro budoucnost dobré, kdybychom všechny své dnešní potí-

že chtěli spatřovati jen a jen v letošní katastrofální neúrodě. Velmi mnoho jsme si zavinili na př. tím, že jsme některé hospodářské problémy nepromyslili, že jsme při obsazování odpovědných míst v podnicích uplatňovali více hlediska politického stranictví nežli zřetele mravní a odborné způsobilosti, a pod. Na druhé straně si však musíme také uvědomit, že význam neúrody je daleko větší, nežli bychom vypočítali, kdybychom úbytky jednotlivých plodin proti normálním dobám prostě násobili cenami, platnými na světových trzích anebo našimi domácími cenami. Škoda neúrodou způsobená se ani nedá dobře vyjádřit v číslech. Skutečnost, že musíme obmezovat spotřebu velmi důležitých statků, má mnohem větší závažnost, nežli je hodnota úbytku, vypočítaná podle cen. Je proto nezbytně nutné, zda bychom neměli uvažovat, nebylo-li by za změněných poměrů vhodné, abychom důkladně zrevidovali svůj investiční program. To by nám umožnilo i revisi našeho vývozního a dovozního programu ve prospěch okamžitého zvýšení spotřeby. Chápeme dobře politické potíže tohoto návrhu, ale na druhé straně neměli bychom zapomínat, že právě tato věc vyžaduje největší opatrnosti, nemají-li nám vzniknout škody z investic, které bychom nemohli dokončit. Udělali jsme chybu, že jsme se ve vyživovací situaci oddávali přílišnému optimismu. Neopakujme tuto chybu na poli investiční činnosti.

Na tomto místě se přímo vnucuje malá poznámka. Byla to nepochybně chyba, že dvouletka byla příliš zpolitisována, že jejich skutečných a někdy i trochu skreslených úspěchů bylo používáno agitačně, že do záře reflektorů se dostaly vnějšnosti, kdežto skutečné problémy naší hospodářské obnovy a plánování byly zanedbávány. Podivné věci zřejmě tolik netáhnou. Snad právě dnešní doba je vhodná k tomu, abychom hospodářství a plánování osvobodili ze zajetí stranické agitace. Špatně by proto posloužili zájmům státu, kdo by se domníval, že dnešek by mohl být dobrou oplátkou za včerejšek.

●

Vraťme se nyní k přídělovému hospodářství, a podívejme se na tento problém s poněkud jiného hlediska. V řadě anglických publikací jsme se dočetli o tom, jak za války poměrně dobře plnil svůj úkol britský přídělový systém. Přestupky prý byly poměrně vzácné. Tyto informace nám potvrdili naši lidé, kteří se po válce vrátili z Anglie. Četli a slyšeli jsme o obdivuhodné kázni britské demokracie v okamžicích největšího nebezpečí, o tom, jak se veřejné mínění vyspělého národa dovede bránit záškodnictví. Uvědomme si, že i pro nás je mnoho v sázce. Všechno to, co si dovedeme jakýmkoliv způsobem opatřit, ať již domácí produkcí nebo dovozem, zdaleka nestačí k zasycení trhu.

Nechť se nám v nejbližších týdnech a měsících podaří jakkoliv naši situaci zlepšit, základem naší distribuce zůstane přídělový systém. Na tom, jak tento systém bude pracovat, bude z valné části záležet, jak vyjdeme z tvrdé zkoušky, která nás očekává. Nepřipusťme proto, aby věcné a mravní základy, na nichž spočívá tento systém, byly ještě více otřásány! Nasaďme všechny síly, abychom vymýtili onu lehkomyslnou netečnost a nedbalost, s níž naše veřejné mínění posuzuje různé menší i větší přestupky proti předpisům o zásobování! Tyto přestupky musí být odsuzovány přísně, ať provinilcem je příslušník kterékoliv strany nebo třídy, ať jeho politická nebo úřední moc je sebe větší.

Neulpívejme však jen na povrchu věcí, ale podívejme se i na vnitřní souvislosti. Není ona lhostejnost, s níž podnikatelé i spotřebitelé porušují právní předpisy o zásobování důsledkem onoho pohrdání zákonem a morálkou vůbec? Je to snad rozumné, když významní politikové a vlivný tisk jednou zesměšňují platné zákonné předpisy, a po druhé se jich s největší vervou zase dovolávají, podle toho, jak se jim to hodí?

Buďme přísní a neústupní tam, kde jde o plnění zákonných předpisů. Nechť veřejné mínění a tisk jsou strážci legality. Postaví-li se veřejné mínění národa a jeho tisk za zákon, a budeme-li kromě toho dělat i rozumnou hospodářskou politiku, pak nebude ani třeba, abychom volali po stanném právu, šibenicích a jiných drastických opatřeních v hospodářství. Tyto methody jsou spíše důkazem chyb vedení, nežli špatnosti podnikatelů a spotřebitelů. Nebezpečí těchto method je tím větší, čím menší jest ochota odstranit mravní a věcné závody, čím pevnější je odhodlání uplatnit brutální moc. Okruh osob a věcí, jež musí být kontrolovány ve »veřejném zájmu«, musí být stále rozšiřován a přísnost režimu stupňována. Není těžko se domysleti, kam tato cesta vede. Rozhodně ne k oné demokracii, po níž, jak doufáme, všichni bez rozdílu stranické příslušnosti toužíme.

A proto znovu připomínáme: Věnujme cenovým otázkám největší pozornost. Možná, že tyto problémy mají nejen pro náš blahobyt, nýbrž i pro naši demokracii větší význam, nežli si to uvědomujeme.

Inž. Karel Doležel

poznámky

Bilance studentských valných hromad

Na vysokých školách nastane opět všední práce; minulý týden byly totiž ukončeny valné hromady fakultních spolků. Dnes je již jisté, že tyto volby přesáhly úzký rámec studentstva a staly se politickou událostí. Dokazují to slova pana ministra informací V. Kopeckého.

V prvé řadě jsme byli svědky toho, jak loňská koncepce rozdělení studentů na tábor pokrokový (KSČ a soc. dem.) a demokratický (nár. soc. a lid), byla v právě uplynulých dnech generálně opuštěna. Soc. dem. vysokoškoláci opustili tábor »pokrokových«, a postupovali samostatně, nebo společně s táborem demokratickým (viz medicína). Je to důsledek brněnského sjezdu soc. demokratů a také nezájem komunistických vysokoškoláků na společných kandidátkách. Vysokoškoláci soc. dem. svým samostatným postojem získávají.

Na vysokých školách jsou prostě nekomunističtí studenti v jednom houfu proti nevraživým projevům, které zlehčují profesorský sbor a ohrožují u nás tradiční autonomii vysokého učení.

Jsou zajedno proti thesi, že by vysoké školy namnoze nedávaly ani takové vzdělání, jaké získá dělník, když si přečte komunistické noviny.

Dalším takovým zajímavým »problémem« byla otázka volebního práva cizinců na našich vysokých školách. Tato otázka byla vlastní všem valným hromadám. Vysokoškoláci komunističtí a i namnoze soc. dem. zastávali názor, že hlasovací právo cizinci mají mít. Naproti tomu vysokoškoláci nár. soc. a lid. zastávali názor, že volební hlasovací právo mají míti jen českoslovenští státní příslušníci. O žádná jiná práva nešlo.

Vyvstává nám skutečně otázka, zda kolegové z ciziny chtějí u nás studovat, či se chtějí politicky exponovat? Správně to vyjádřil na valné hromadě SPIK jeden z cizinců, který prohlásil, že přijel do Československa studovat a ne hlasovat, a že je mu nanejvýš podezřelé, že někteří jeho kolegové se tak derou o politické hlasování.

Kam tato otázka dospěla, naznačuje skutečnost, že ministr vnitra vyšetřuje představitele některých spolků.

Obecný názor mezi vysokoškoláky nár. soc. a lid. je asi ten, aby cizinci si vytvořili svůj zájmový svaz, a zástupci tohoto svazu budou zasedat v našem SVS s poradním hlasem.

Poměrné zastoupení — ano či ne? Tato samozřejmá vymoženost demokratického zřízení se ukázala na valné hromadě SPIK věcí politické taktiky. Proč to uvádím? Prostě proto, aby bylo obecně známo, že jediný zájmový svaz ROH, totiž studentstvo, volí podle poměrného zastoupení. Komunističtí vysokoškoláci tento princip poměrného zastoupení sami na valnici SPIK navrhovali, ale když vysokoškoláci nár. soc., lid. a soc. dem. tento požadavek demokracie navrhovali k obecnému uplatnění v ROH, nastal zajímavý obrat. Komunističtí vysokoškoláci hlasovali proti.

Dalším zajímavým a závažným poznatkem byl poměrně

malý zájem o odborové otázky. Zúčastnil jsem se několika valných hromad, ale neslyšel jsem, že by studenti kladli otázky na př. ohledně reformy vysokoškolského studia, ač profesoři o ní mluvili.

Resumé je prosté. Ani studenti neušli dnešní přepolitisovanosti.

Stanislav Ouředník
studující komerčního inženýrství

Pro zajímavost přikládám přehled výsledků:

		KSČ	NS	ČSL	SD	nezáv.
Universita:						
medicína:	pražská	9	8	7	3	1
	brněnská	2	3	9	—	5
	plzeňská	5	9	4	2	—
	král.-hradecká	5	11	4	2	—
právníci:	pražští	2	8	3	1	—
	brněnští	3	8	7	3	—
filosofie:	pražská	6	5	3	1	1
	brněnská	4	6	8	2	—
přírodověda:	pražská	3	5	2	3	—
	brněnská	2	8	5	1	1
pedagogie:	pražská	7	3	5	2	—
farmacie:	pražská	—	11	8	—	—
VŠPS:	pražská	12	5	2	1	—
Celkem		60	90	67	21	8
Technika:						
strojaři a elektrik.:	pražská	4	13	3	1	—
	brněnská	1	6	9	2	6
zemědělci:	pražští	3	6	6	1	—
	brněnští	—	8	11	2	3
chemici:	pražští	6	6	6	5	—
	brněnští	—	3	9	2	1
komerčáci:	pražští	3	12	6	3	—
architekti:	pražští	6	11	2	2	—
ing. stavaři:	pražští	6	11	4	2	—
Celkem		29	76	56	20	10
Celkem		89	166	123	41	18
		20%	37%	28%	9%	6%

SVS Brno: KSČ 0, NS 14, ČSL 10, SD 1.
SVS Praha: bude zvolen v lednu.

Promarněný kapitál

Na článek »Promarněný kapitál«, otištěný v Dnešku č. 35, odpovídá »Rudé právo« důkazy, že u nás protisovětská nálada je. Dokazuje to dopisy, jež dostávají do redakce, a zejména četnými anonymními dopisy.

To jsou ovšem důkazy slabé. Jestliže v hostinci při mariáši doprovází někdo vyhranou sedmu karbanickou průpovídkou, jestliže při kopané si divák ulehčí, jestliže někdo zabručí něco o komunistech, pak to není důkaz o protisovětské náladě. Nikdo z odpovědných činitelů státu, našich politických stran, kulturních organisací tuto náladu nepěstuje. Neobjevil se protisovětský článek nebo projev.

Nemůžeme však říci, že by se u některých našich odpovědných činitelů z komunistické strany nepěstovala nálada na př. protiamerická nebo protibritská. Nebylo to málo, co se o nich nepěkného napsalo a mluvilo. Ministr zahraničních věcí musel několikrát napravovat situaci, jež vznikla prostořekostí některého vysoce postaveného oficiálního politika nebo vyšla v tisku, jejž má v moci komunistická strana. Byly případy velmi trapné, kdy byla hrubě porušena prostá slušnost. I když jsme se rozešli s Windstonem Churchillem ve věci obecné politiky, nemůžeme zapomenout na jeho krásný postoj k nám ve dnech Mnichova a po pádu Francie 1940. Stejně si musíme být vědomi, že president Truman je představitel USA, k níž musíme zachovat pocity vděčnosti za jejich ne nepatrný příspěvek k vítězství ve válce.

Tedy protisovětskou náladu u nás nikdo nepěstuje, nepodporuje, pokud ovšem ji někdo nevyrábí z drobných klepů drobných lidí. Lid stojí za vládou, miluje SSSR, ale nedopustí, aby se zbytečně uráželi i jiní, kteří v koalici se SSSR porazili nacisty. Protikomunistická nálada v lidu směřuje proti některým nezpůsobům některých představitelů komunistické strany u nás. Ale poněvadž víme, že to nejsou hlasy, vyjadřující mínění obrovské většiny příslušníků této strany, věříme, že boj proti nim bude úspěšný. Jestliže tento boj odstraní několik desítek neseriosních agitátorů a zachová straně statisíce poctivých a věrných, bude to vítězství komunistické strany, demokracie, socialismu, republiky i národa. Tedy boj proti nečeskoslovenským komunistům, ten u nás existuje. Ale nesmí se říkat, že boj proti nim je bojem proti SSSR a pěstováním protisovětské nálady. *jpb.*

Co se stalo v městě Březinově v Jaroměřicích nad Rokytnou?

V době porevoluční roku 1945, anebo chcete-li revoluční, událo se v naší milé vlasti všelicos. Hodně také zjevů nepěkných a jak nepěkných! Nevím, jak si to vysvětlit. Snad to gestapáctví, které jsme prožili, našlo mezi námi napodobitelů více, než je zdrávo. Počiny takové byly nazývány revolučními, ale ve skutečnosti to bylo lupičství a banditství a nic jiného. Mnohé se zamlčelo; lidé, kteří takové kousky zažili anebo viděli, báli se něco říci. Mlčeli neprávem. Ozývají se nyní a tak postupně se odhalují různé nepěkné kousky. Přitom se někde jeví snaha ututlat, umlčet, ačkoliv povinností bezpečnostních orgánů bylo a je, aby takové věci samy ihned udaly.

Ale to jen tak všeobecně a na okraj případu, který mám na mysli. Udál se v Jaroměřicích nad Rokytnou. Mezi členy tamní vyšetřující komise byl i železničář Jakub Benda, který se pak uchýlil do severních Čech, aby byl hodně daleko od místa svého podivného působení. Je na něho nyní trestní udání, že bil, týral, udání pro lupičství a zprznění 14letého děvčete při rabování v pohraničí. Má toho tedy dost a je konečně nyní zatčen. Dost pozdě za dva a půl roku, ale chvála Bohu přece. Sice vyšetřování bylo zahájeno již roku 1946, ale nic se nevyšetřilo.

Celou záležitostí pohnul ředitel jednoho družstva, který podal trestní oznámení. Věcí se zabývá řádný soud, který nic neututlá a nechce ututlat. Zase nový důkaz, jak různě pracují různé orgány a jaký mají respekt před určitou politickou legitimací, a jak pracují soudní orgány, které se právem neohlížejí na nic.

Dotyčný ředitel dostal se do spárů zmíněné vyšetřující komise. Byl ztýrán tak, že ztratil sluch a je mrzákem do smrti. Všichni to viděli a přece musel podat sám trestní oznámení. A nyní při vyšetřování dochází k zabavení zlata, briliantů, koberců všeho druhu, zkrátka jde to do statisíců Kčs, co se u udaných našlo. — Tož takhle hospodařily některé vyšetřující komise. Poněvadž nyní je vedeno vyšetřování rázně a správně, proto také lidé jsou odvážnější a říkají, co vědí. Celý kraj Jaroměřicka je vzrušen a všichni jsou zvědavi, k jakým koncům celá aféra dospěje. Jsem přesvědčen, že k dobrým s hlediska práva a spravedlnosti a že se dostane zaslouženého trestu těm, kdož revolučního období zneužili a využili k banditství, týrání a podobným věcem, často i vůči českým spoluobčanům jenom proto, že měli nějaký majetek a byli tomu aneb onomu popřevratovému „revolucionáři" nepohodlní.

František Loubal

Šmelina a politika

Boj proti šmelině — který konsument by s ním nesouhlasil a který by jej nepodporoval? Ale skutečný boj proti šmelině a ne maskovaný boj proti těm, kdo jsou určité straně politicky nepohodlní, ne vyhlazovací válka proti obchodnickému stavu vůbec. Blíží se volby a na každém hlasu bude nepochybně záležet. Retribuce, pod jejíž záminkou byla dočasně těsně před volbami spousta lidí zbavena volebního práva, je za námi. Ani nevíte, jací prominenti a jací opravdu vynikající a nepochybně čestní a čestí lidé na poslední chvíli měli být při minulých volbách zbaveni volebního práva. S retribucí to tentokrát už nepůjde. Tož je to nový plán, neříkáme, že plán oficiálních míst, ale jistě plán určitých sekretářů zbavit masově volebního práva lidi z motivů hospodářských. S obchodníky a živnostníky by se začalo, s nepohodlnými lidmi z řad spotřebitelů by se po dobře organisovaných domácích prohlídkách mohlo skončit.

Tož tady je jedno konkretní nebezpečí, hrozící čistotě voleb. Nechceme pochybovati o tom, opakuji, že oficiální místa, jakákoli, jsou na míle vzdálena těchto úmyslů. Jsou však jiná neoficiální politicky významná místa, kterým se tento plán nepochybně líbí — proto pozor na způsob boje proti šmelině! Proto zbavme tento boj veškeré závislosti na politice a jejích exponentech. Boj proti šmelině zůstaň bojem proti šmelině a nestaň se součástí snahy ovlivňovat určitým způsobem výsledky voleb.

Jiří Zhor

Boj a typy

Zazdálo se nedávno jednomu z pisatelů zajímavých dopisů čtenářů Dneška, že píšeme v tomto listě v pouhých nápovědích. Že nekonkretisujeme své výtky. Že se zmíníme třebas o advokátovi, který po Mnichovu halasně brojil proti svým židovským konkurentům a vítal nový pořádek v této věci a který dnes přisahá na komunistický prapor a že jsme hrdinu této skoklády zapomněli jmenovat. Nejde nám o osobní skandalisování. Píšeme o typech. Každý takový případ dá se zaměnit desítkou jiných a i když máme na mysli konkretní jména a konkretní vzory, stane se nám přečasto, že přátelé z nejrůznějších koutů republiky nám napíší, že svou zmínkou mínili jsme pravděpodobně někoho, koho my vůbec neznáme a koho zase oni znamenitě znají a který se obrazu námi malovanému podobá jako vejce vejci. Po posledním článečku „Paměť" upozornili nás na příklad známí na některé pány, kteří aranžovali po převratu boj proti olomouckému dr. Pospíšilovi. Upozornili nás na jejich dřívější politickou legitimaci, nakreslili nám jejich profil. Tož kádrové komise KSČ, když budete chtít, můžete si získat materiál velmi bohatý. Ale nám nejde o jednotlivce. Jde nám o typy. A o boj proti nepěkným lidem, ať patří té nebo oné straně. A je nám konečně jen vysvětlitelné, že strana dnes největší má patrně úměrně své velikosti méně pěkných lidí vedle lidí dobrých mezi sebou nejvíc. Víme, že ti nepěkní lidé jsou i jinde. Bytový referent města Prahy, který tak podivně hospodařil s bytovými žádostmi, není pro nás omluven tím, že je národní socialista. Tož o boj s typy nám jde, o nic jiného — a když nám někdo píše, že se nám snad zítra naše článečky nevyplatí, je nám to velmi upřímně jedno. Víme, že tedy aspoň pozítří pravda ve všech těchto případech zvítězí — a jsme přesvědčeni, že i touto formou konáme tak trochu práci pro republiku a demokracii u nás.

Risiko nás, kdo na špatné věci a lidi upozorňujeme, je menší než risiko těch, kdo špatné věci a špatné lidi hájí. Tož o nás neračte mít strach.

Jiří Zhor

Gramofonový průmysl s jiné stránky

Mezi novinami a ministerstvy se vede tuhý boj o osobu ředitele znárodněného gramofonového průmyslu Josefa Háši, o to, dopustil-li se či nedopustil zlého činu. Než bude v té věci jasno, je dobře zmínit se o jiném problému, týkajícím se tohoto znárodněného podniku, totiž, do jaké míry splnil za Hášova ředitelování své kulturní poslání. To není věc podružná; jistě právem se domníváme, že gramofonová deska je mnohde stejně důležitým nositelem kultury a vkusu jako kniha, nad níž, jak známo, bdí zvláštní odbor téhož ministerstva, pod jehož pravomoc spadá výroba gramofonových desek. Z výrobního programu, to jest netoliko ze seznamu vyrobených desek, ale především také z výkazu o jejich nákladu by bylo možno přesně zjistit, do jaké míry se znárodněný gramofonový průmysl zasloužil či nezasloužil o kulturní úroveň českého lidu na poli hudebním, tam, kde jsme byli kdysi po světě proslulí svou vyspělostí. Víme zatím, že Červené sukýnky se vyrobilo na sedmdesát tisíc kusů, ale že je zhola nemožné dostat od revoluce přemnohá slavná díla Smetanova nebo Dvořákova, nahraná na deskách rozmanitých zahraničních gramofonových továren, jejichž výrobky se k nám ovšem nedostanou. O jiných velkých skladatelích světových se už ani neodvažujeme v této spojitosti mluvit. Náš denní tisk se bude jistě i touto nesmírně vážnou složkou gramofonové výroby zabývat a vyžádá si v tom směru zajisté od ministerstva informací přesné doklady. Povolané instituce, Musická akademie třebas nebo Kulturní jednota a naši čelní hudebníci se po přesném zjištění rozsahu této pohromy jistě k zásluhám gramofonového průmyslu vyjádří.

Emil Krejčí

Jak se dnes polemisuje

Ne podle rytířských regulí ušlechtilého šermu. Dravě a „od lesa". Vytrháváním slov a vět z kontextu. Využíváním tiskových chyb. Lišáckými fintami, vycházejícími z předpokladu, že „naši čtenáři" nečtou noviny těch druhých. A když jsi v nesnázích, tož „on o voze, já o koze" — hlavní, když obratně supponuješ odpůrci úmysly ty nejnekalejší. Má vůbec cenu v době vlády takových zvyklostí s někým polemisovat? Má cenu dodržovat pravidla slušné hry, když druzí je na každém kroku přestupují? V některých našich novinách se rozmohl v poslední době nejnemravnější macchiavellismus. Každý prostředek je tomu macchiavellismu dobrý, lež, polopravda, zrádcování a plané denuncování jinověrců. Nedivte se, že u přemnoha lidí vzniká nechuť k novinám a nechuť k politice vůbec. Leč není to nakonec pravý cíl boje takto vedeného, co největší počet slušných lidí znechutit, otrávit a nadobro odvést od politického života?

Jiří Zhor

politika

Dr Jiří Alter

Oslyšený prorok

Nehovořte stále o nastávající válce a nepřivoláte ji. Je to skoro evangelium, jež Jan Masaryk káže státníkům, politikům, novinářům, národům, světu; nevynechá žádné vhodné příležitosti, aby neusiloval o to, přesvědčit svoje posluchače, že je nutno připravovat mír psychologicky odstraňováním války z myšlenek na budoucnost. Válka — to je strach, lomcující světem, národy a jedinci. Všemi národy — i Spojenými státy. Nesmí nás másti, že právě ve Spojených státech pronášejí určité kruhy a určitá část publicistiky výhrůžné projevy proti Sovětskému svazu. V dopisu Stalinovi, jenž byl minule tomto v časopisu uveřejněn, poukazoval autor dr. Leo Szilard na to, že v Americe to není tisk, který tvoří veřejné mínění. Že tomu tak je, dosvědčuje poslední volba zesnulého presidenta Roosevelta přes úporné útoky převážné většiny tisku. Jsou to tedy názory jednotlivců, které vytvářejí veřejné mínění — a veřejný strach. Je věčná škoda, že není nyní ve Spojených státech nikoho, kdo by si pozval, jako za války, našeho zahraničního ministra na rozhlasové turné, aby objasnil americkým občanům světovou situaci a světové potřeby tím svým lidským a přátelským způsobem.

Ale můžeme si býti jisti, že i v útočných kruzích je podkladem útoků strach, podvědomý strach. Strach z čeho? Z války? Ne přesně — ale z atomických zbraní. Průměrný americký občan nechce zajisté žádnou válku, ani takovou, ani onakou. Ale ony útočné kruhy se bojí atomické zbraně, která jednou bude — nebo snad již je — všeobecným majetkem, a hledí tudíž získat ze skutečného nebo domnělého náskoku vzezření nepřemožitelné moci, zastrašující síly. Straší. Ale, nemýlím-li se, pískají si v lese. Zase se lze dovolat Jana Masaryka, který již několikrát na to upozornil, že mnohé projevy dneška jdou z dutých hrudí. Slovo není sekyra. Ovšem, taková slova, od kohokoli, rodí vysoké politické napětí ve světě, jak je nyní prožíváme. Vyvolávají — a vyvolává je — strach před atomem. Nepramení z růzností nebo protichůdnosti ideologie, ačkoli jsou tím značně přibarveny. S vysokých míst na obou stranách bylo na to poukázáno, že svět může žít i pod obojím. Ale nemůže žít v strachu před atomickou válkou.

●

Je pozoruhodné, že vývoj mezinárodních politických vztahů byl předvídán až skoro do nepatrnosti nepolitikem, vědcem, již v březnu 1945, tedy před ukončením války a svržením první atomické pumy. Tá doby vypracoval dr. Szilard memorandum o mezinárodních politických následcích, které lze očekávat, jestliže atomické pumy bude skutečně použito. Toto memorandum hodlal předložit presidentu Rooseveltovi, ale tu zasáhla předčasně smrt presidentova. Kabinet poukázal autora na tehdejšího státního sekretáře Jamese F. Byrnesa, a koncem května předal dr. Szilard osobně memorandum státnímu sekretáři. Bylo to šest neděli před první pokusnou pumou v novomexické poušti. Memorandum bylo podle

všeho první dokument, jednající o následcích atomické pumy vzhledem k nastávajícím vztahům Spojených států k Sovětskému svazu a k řízení atomické energie. V něm se vyskytuje také po prvé návrh na »denaturování« atomických látek, aby se znehodnotily pro válečné účely.

Memorandum (jehož částečné uveřejnění bylo nyní uvolněno), připomíná všeobecný názor, že bude lze použít atomické pumy ještě během války. Avšak její vliv na další rozvoj událostí v prvních letech po ukončení války bude zdaleka větší a důležitější, a zdá se, že sama její existence zapůsobí nepříznivě na postavení Spojených státu ve světě. Byl to první varovný hlas — včasný, avšak oslyšený. Autor rozvíjí pak pravděpodobný spád událostí. Předpokládá, že se použije atomické pumy proti Japonsku před ukončením války. Tyto bomby nebudou zdaleka tak účinné, jako ty, k nimž se dospěje později během několika let. Ale první atomická puma, spuštěná nad Japonskem, bude dosti katastrofální, aby ihned zrodila závody v atomickém zbrojení mezi Spojenými státy a jinými státy. Za několik měsíců bude válka mezi Ruskem a Německem ukončena a pak přijde bezpochyby výzkum uranu na první místo vědeckého úsilí. Nebude snad na rozsáhlém průmyslovém základě, dokud nespustí Spojené státy první atomickou pumu a tak dokáží úspěch jejího vývoje. Několik krátkých let potom budou Spojené státy mít jistě náskok před Ruskem Ale i kdyby měly nějaký náskok stále, přece je to neochrání před útokem, a ani jim nezaručí podstatnou výhodu v případu války. Do té doby Sovětský svaz asi nahromadí dostatek některých prvků, z nichž lze zhotovit atomické zbraně.

●

Je přirozené, že není třeba bombardovat města ze vzduchu, aby byla zničena. Stačí umístit menší počet takových pum do každého většího města a způsobit výbuch později. USA mají dost dlouhé pobřeží, které umožní vpašování takových zbraní v mírových dobách. Lze si představit, jak použije »přátelský« stát dlouhého pobřeží a různorodého obyvatelstva, aby deponoval pumy ve velkých městech, i kdyby neměl útočného úmyslu. Potřeboval by pouze vědět nebo předpokládat, že Spojené státy mají nakupeno množství pum a že jejich obrana je tak dospělá, aby znemožnila letecký úspěch. Za těchto podmínek bude pro vládu takového státu velice těžké, zamítnout opatření, jež hlavní štáb považuje za nutné. Doposud se nepodařilo vypracovat methodu, jíž by se zjistily atomické pumy, zahrabané pod zemí nebo jinak účinně schované. A jestliže po válce se rakety rychle vyvinou, nebude těžké pustit atomické pumy na americká města z velkých vzdáleností.

Slabost Spojených států bude vyjádřena silnou koncentrací výrobních prostředků a obyvatelstva v městech. Třicet milionů lidí žije v městech přes 250.000 obyvatelů. Tato koncentrace je tak vyhraněná, že zničení měst znamená bezpochyby také zničení schopnosti odporu. Když si připomeneme, jak po ukončení války badatelé i generálové poukazovali na to, že bude třeba rozptylovat průmysl i obyvatelstvo velkých měst a umístění průmyslu i lidi do podzemních měst již v míru, aby se předešla katastrofa při nečekaném útoku atomickými zbraněmi, vyniká prozíravost autora memoranda. Praví, že ani náskok Spojených států ve výrobě těžkých prvků nezachová jim silnou posici. Žádné množství »účinné« hmoty neochrání Spojené státy před útokem. Co se týče odplaty, nemohou učinit Spojené státy víc než zničit velká města Sovětského svazu, jichž však není mnoho a ani se nenechají porovnat, co do hospodářského významu, s americkými městy. Zdá se tudíž, že Amerika by nezískala ohromně silné postavení vůči Sovětskému svazu pouze nahromaděním množství těchto prvků nebo zvýšením účinnosti pum.

Silná posice Spojených států ve světě za minulých třicet let se zakládá hlavně na tom, že mohly lehce vyřadit ze soutěže každou jinou zem ve výrobě těžkých zbraní. Je třeba velkého množství tanků, letadel a děl, běží-li o rozhodnutí války, a pokud tanky, letadla a děla zůstanou hlavními činiteli ve válce, zachovají si Spojené státy výhodu, jež je rozhodující. Ale existence atomické pumy znamená konec této silné posice Spojených států. Ode dneška může ničivá síla jiných států lehce dospěti té úrovně, při níž všechna »nepřátelská« města se mohou zničit jedním nenadálým útokem. Hromadění pum přes počet nutný na ničení nepřátelských měst by snad neznamenalo ani pro Spojené státy výhodu, jež by byla podstatná.

●

Největší nebezpečí z podobné soutěže mezi Spojenými státy a Sovětským svazem je možnost preventivní války. Jak vidíme, i tu předvídal dr. Szilard jasnozřivě situaci, jak vznikla asi dva roky později. Ne, že by nyní odpovědní státníci skutečně pomýšleli na rozpoutání války, ale autor tehdy správně vycítil vývin psychologického postoje, který by umožnil vytvoření takové války ze strachu před nenadálým útokem druhé země, a žádná dobrá vůle obou zemí nestačí zabránit válce, jestliže by došlo k takové situaci. Toto přesvědčení je zajisté hlavní důvod rozhodnutí dra Szilarda, aby napsal otevřený dopis Stalinovi, otištěný v tomto časopisu.

Memorandum potom projednává otázku řízení výroby atomických látek a čte se to jako předzvěst zpráv, jež jsme potom později sledovali v novinách. Dospívá konečně také k návrhu, že by takové látky směly být vyráběny pouze do toho stupně čistoty, jež by zaručila nemožnost užívání ke zhoubným účelům, nebo jejich důsledné »denaturování«, jež by je činilo způsobilé jen pro mírové potřeby. Ale ani tak se nezdá jisté, že tím je problém rozluštěn. Nejspolehlivější způsob je podle všeho rozhodnutí zrušit a postavit mimo zákon velké závody, jež jsou příznakem prvního stupně tohoto vývoje. A o kterýkoli způsob řízení a dozoru by šlo, vždy by zůstala hlavním požadavkem oboustrannost. Jestliže by Spojené státy se chtěly dohodnout se Sovětským svazem o vzájemné kontrole, záleželo by na správném okamžiku jednání. Zdá se, že by návrh musil přijítit ihned po ukázce účinnosti pumy. Záležitosti se asi vyvinou tak rychle, že dohoda by musela být uzavřena před příštími presidentskými volbami. Jestliže by došlo k dohodě, a zachovala se po několik let, měli bychom vyhlídku, že ukončíme toto století bez ničení našich měst.

Zbývá ještě otázka, jak by se americký kongres a americký lid postavil k závazku oboustranné kontroly. Tímto problémem se arci memorandum již nezabývá, ale že je ožehavý, se dovídáme z článku, který uveřejnil před dvěma měsíci harvardský profesor práv David F. Cavers. I tento autor vychází ze stanoviska, že nestačí přesvědčit Sovětský svaz o nutnosti vzájemného dohledu; i kdyby se podařilo americkým delegátům zajistit dohodu, zůstalo by ještě risiko jejího zamítnutí senátem Spojených států. Takové risiko je dosti závažné, jestliže senát sestaví dvě řady faktů a podívá se polekaně na jejich součet.

Z první řady sezná, že ani dozor Spojených národů nad velkovýrobou atomického paliva nezaručí Spojeným státům bezpečnost, protože kterýkoli stát by se mohl násilím zmocnit mezinárodních výroben na svém území. A druhá řada by byla vytvořena tím, že pro »strategickou rovnováhu« by byly zřízeny v Sovětském svazu ohromné továrny na výrobu atomických paliv. To by třeba i vyžadovalo americké pomoci. Ale i jestliže by dozor těchto továren byl mezinárodní, tedy i s americkými odborníky, znamenalo by to na druhé straně, že něco podobného by bylo nutné ve Spojených státech, že by tedy

k mezinárodnímu dozoru ve Spojených státech patřili také Rusové. O tom by tedy senát musel uvažovat. Za dnešních poměrů je velice nepravděpodobné, že by kvalifikovaná většina senátu souhlasila s návrhem, do kterého by byly zahrnuty tyto dvě řady faktů. Bude spíše lpěti na marné a nanejvýš nebezpečné alternativě závodů atomického zbrojení.

Je zřejmé, že i tento vědec odhaduje, dosti pesimisticky, další vývoj událostí, pokud se týkají jeho vlastní země. Neztrácí však naději, poněvadž navrhuje v důsledku jiný způsob řešení. Chceme-li si zajistit bezpečnost a odzbrojení, nestačí pouze zákaz atomických zbraní, je také nutno zabránit velkovýrobě atomické energie pro mírové účely, a dovolit jen menší výrobny, které postačí pro dodávky k účelům léčebným a vědeckým. Tím by byla znemožněna zastíraná výroba zbraní, k níž je třeba ohromných prostředků, a nebylo by strachu před úskokem. Převážná většina objevů při atomovém výzkumu byla získána bez velkovýrobních prostředků. Množství radioaktivních látek pro léčebné potřeby a vědecké bádání značí revoluční vývoj v zásobování labolatoří, ale je příliš nepatrné pro vojenskou i energetickou potřebu. Veřejnost a mnozí z jejích vůdců celkem ani nepostřehnou zisk, plynoucí ze zákazu velkovýroby, dokud se nevytvoří mezi národy vztah větší důvěry a zvýšeného přátelství, nebo dokud vědecký vývoj nezmenší nebezpečí takové výroby. Ale lze doufat, že nejlepší názor na vývoj v budoucnosti je vyjádřen ve zprávě badatelské rady, předložené atomové komisi: »Je pravděpodobné, že užívání atomické energie jako badatelského prostředku převládne nad jejím energetickým výtěžkem.«

národní hospodář

Jiří Jesenius

In memoriam IV. odboru ministerstva průmyslu

V pondělí 1. prosince sešli se v ministerstvu průmyslu generální ředitelé všech 11 sektorů znárodněného průmyslu, aby se rozloučili s odstupujícím ministrem Laušmanem a představili se nové ministryni Jankovcové. Paní ministryně pak představila generálním ředitelům přednostu koordinačního střediska národních podniků dr. Tomka.

To je doslov k úřední správě ministerstva průmyslu, podle níž se ruší IV. odbor ministerstva průmyslu, protože jeho úkoly legislativní i administrativní jsou z největší části skončeny, projevuje se uznání jeho dosavadnímu přednostovi dr. Trncovi a oznamuje se zřízení koordinačního střediska národních podniků v čele s dr. Tomkem.

I když tato zpráva měla nadpis: Reorganisace ministerstva průmyslu, je to vlastně úmrtní oznámení IV. odboru, t. j. odboru znárodněného průmyslu. Tak bylo také těmi, kdož si sdělení vůbec všimli, přijato.

Jedni podle starého, dobrým vychováním přijatého pravidla ‚O mrtvých jen dobré', povzdechnou: Škoda odboru. Zašel tak mladý, v květu mužné síly, a odešel od nedokončeného díla. Jiní, kdož nic necení instituce a obracejí pozornost jen k jejich lidské náplni, vzpomenou přednosty zaniklého odboru, odsouzeného ministerským systémem zůstat ve stínu svého ministerského šéfa. Mnozí kapitáni našeho znárodněného průmyslu řeknou: Tak jsme se zbavili aspoň jednoho, kdo nám chtěl poroučet. Zůstává těch pánů ještě dost. A ti, s jejichž osudy IV. odbor při uskutečňování znárodnění někdy hodně krutě zamíchal, si pomyslí: Tak vidíš. Žádné stromy nerostou do nebe. Nafukoval ses, odbore, až jsi praskl.

Každý z těchto čtyř hlasů má svou pravdu.

●

Má ji ten první, vzpomínající v dobrém. Kromě několika málo výjimek, vesměs mladí lidé, zcela zánovní doktoři práva, v čele se svým sekčním šéfem dr. Trncem vykonali to, co se označuje za jednu ze čtyř hlavních událostí našeho obnoveného státního života — znárodnění průmyslu. Shledávali podklady, ověřovali počet zaměstnanců, předmět výroby a její rozsah, koncipovali znárodňovací vyhlášky. Ten znárodňoval keramiku a zná odtud každou větší jámu na jižní Moravě nebo na Karlovarsku, onen energetiku a mohl by vás vodit na pstruhy či úhoře k mlynářům po našich krajích, ten zase znárodňoval textil, onen papír, a tak můžete probrat všech 11 sektorů znárodněného průmyslu.

Všichni dělali práci, jakou před nimi nedělal ještě žádný ministerský úředník. Neměli pro to vzorců, šimlů a podobných oblíbených pomůcek úřadování. Přitom museli zmoci celou horu úkolů. Je věcí názoru, zda jsme znárodnili úspěšně a pro celek národního hospodářství prospěšně, nebo zda méně by bylo více a zda jsme měli znárodňovat postupně. Jen zkušenost by mohla rozhodnout, který názor je správný. Když jsme se však rozhodli znárodnit najednou, muselo se tak stát rychle. Jen tak bylo možno uchránit náš průmysl od nejistého očekávání dalšího vývoje a z toho vycházejícího chaosu. Bylo potřebí horečného vypětí, aby bylo možno obrovský úkol zvládnout. Čtvrtý odbor to dokázal. Pracoval celé soboty a neděle, mnohdy tak dlouho do noci, že účastníkům už nestálo za to odejít domů a přespali těch několik málo hodin do rána v kanceláři. Když pak bylo v hlavních rysech znárodněno, vyrostla řada úkolů dalších. Bylo nutno organisovat ze znárodněných podniků podniky národní, rozřešit při tom mnoho otázek majetkových i osobních.

●

Nyní praví zpráva, oznamující zrušení IV. odboru, že jeho úkoly legislativní i administrativní jsou z největší části skončeny. Máme za to, a se mnou mnozí jiní, že těch úkolů ještě mnoho zbývá. Praxe ukázala, že dekret č. 100 z r. 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků má řadu mezer a nejasností. Znárodnění je dílo, s kterým naše doba předstoupí před soud dějin. Mělo by být ctižádostí právníků našich dnů, aby zákonný podklad znárodnění byl dokonalý, aby tvůrce zákona o znárodnění obstál před odborným posudkem budoucích stejně čestně jako tvůrcové některých starších zákonů, třeba ještě z doby Rakousko-Uherska. Pro tu čest dnešních našich právníků by stálo za to ne jen noveliovat, záplatovat dekret č. 100/1945 Sb., ale nahradit jej novým, vybroušeným zákonným celkem. Už proto by to stálo za to, že by nový zákon o znárodnění vyšel z práce opravdového demokratického parlamentu. Při přípravě nového zákona by zkušenosti IV. odboru padaly především na váhu. Tož je už jeho legislativní úkol splněn?

●

A úkoly administrativní? Volá se po východiskových bilancích národních podniků jako nezbytném předpokladu jejich kontroly. Jak je možno sestavit východiskovou bilanci, když řada podniků ani neví, co je jejich majetkem, co bylo znárodněno zároveň s podnikem, co naopak zůstává původním majitelům, jak se mají v některých případech dva či více národních podniků o znárodněný majetek rozdělit, na příklad doly, elektrárny, hutě. T. zv. určení rozsahu znárodnění zůstává dosud nesplněným administrativním úkolem. Dále. Bylo podáno asi 120 žalob proti znárodnění k nejvyššímu správnímu soudu. Ministerstvo průmyslu má při tom roli žalovaného. Kdo by především při rozhodování o těchto žalo-

bách měl hájit své dílo, je přece IV. odbor. Ne, úkoly IV. odboru nejsou ještě splněny a mají pravdu ti, kdo říkají, že umřel předčasně.

●

Všimněme si však druhého hlasu, vzpomínajícího přednosty zaniklého odboru dr. Miloslava Trnce. Ministr Laušman prý řekl kdysi, že znárodnění provedl jeden novinář a jeden muzikant. Tím novinářem myslil patrně sebe, a tím muzikantem dr. Trnce. Někdejší klavírní doprovazeč Emy Destinové, dirigent s konservatorním vzděláním, věnoval znárodnění všechen svůj nadprůměrný intelekt i své fysické síly. Ač otec dvou dětí, zůstával mimo domov i několik týdnů, přespával v kancelářském nepohodlí a bylo v tom i trochu vůdcovského furiantství před spolupracovníky, když postoupil i to relativní pohodlí žíněnek, položených na zem, některému z úředníků, a sám uléhal jen na koberec se svazkem starých spisů pod hlavou. Z budovy ministerstva odcházel jen, když mu to ukládala nějaká otázka znárodnění, kterou bylo nutno řešit mimo zdi jeho kanceláře. Jestliže jste někdy zabloudili do ministerstva průmyslu a viděli ve třetím patře vyhlédnout na chodbu muže robustního, ale silně vyčerpaného vzezření, v obličeji se zdravou lesní barvou, jak si u zřízence poroučí vodu na holení, tož jste viděli doktora Trnce, chystajícího se do vlády. Byla doba, kdy znárodnění některými svými problémy horečně pulsovalo jen v jeho hlavě. Kdyby byl tehdy zemřel, nikdo by nemohl pokračovat tam, kde by byl on přestal. Muselo by se začít nějak jinak. Dr Trnec nebyl z těch, kdož vedou své spolupracovníky, vyloží jim své záměry, ukáží, jak na věc. Referent nevěděl nikdy, jak přednosta odboru naloží s jeho návrhem. Velmi často jej celý škrtl a přepsal. Spolupráce s ním nebyla snadná. V tom byla i jeho slabost. Problémů neubývalo, naopak rostly stále nové. Rostly i složky spisů, čekajících na aprobaci přednosty. Dr Trnec musil zasáhnout do každé i podružnější otázky. Co kdyby na jejím dně se skrýval nový problém? K tomu ještě přistupoval otcovský vztah Trncův ke znárodnění. Žárlivě na něm miloval i každou formální drobnost. Nechtěl, aby je formovali jiní. Rukou žádostivých formovat a připusťme i způsobilých a oprávněných přibývalo. Stávalo se nezvládnutelným i pro vysoce nadprůměrného člověka zadržet všechny ty cizí ruce. Dítě-znárodnění rostlo. Z dětských let přešlo do jinošských a nabývalo vlastního rozumu. Má se dát trvale řídit svým otcem?

●

Tu jsme u třetího hlasu, komentujícího zvěst o zániku IV. odboru, hlasu kapitánů znárodněného průmyslu, s nevolí a pocitem neoprávněného a škodlivého omezování snášejících nařízení, pokyny i kontrolu, uznejme, příliš mnoha nadřízených. Ministerstvo průmyslu, financí, zahraničního i vnitřního obchodu, v některých případech i celá vláda, nebo Národní fronta, Národní banka, Ústřední plánovací komise, NÚC, ÚRO, ti všichni ze své zákonné pravomoci mluví do vedení znárodněného průmyslu. Politické strany, jejich ústřední sekretariáty svými neoficiálními zmocněnci, ministerstvo informací a nahodile různí jiní činitelé vztáhnou čas od času svou ruku po kormidle znárodněného podnikání sice bez zákonného pověření, ale stejně energicky. Proto není divu, že nejeden z hospodářských velitelů, osvědčených před válkou, s upřímnou rozhodností odmítá dnes vedoucí místo v průmyslu, a není také divu, že mnohý z dnešních generálních ředitelů s ulehčujícím oddechem přijal zprávu o odpadnutí jednoho z nadřízených, a to právě toho nejzasvěcenějšího, a proto mnohdy nejméně příjemného — IV. odboru ministerstva průmyslu. Kolikrát, třebas mnohdy jen po straně, vznesli proti němu generální ředitelé a s nimi ostatní průmysloví podvůdcové svůj reptající hlas: Průmysl, to je pulsující život, nesnáší ministerské úřadování. Trnec je hrobař znárodnění. Všechno u něho leží, nic nepodpisuje. Tak a podobně mluvila jejich nespokojenost. Přiznávám se, že měla svou pravdu. Dr Trnec, příliš mnoho vědoucí a příliš daleko uvažující, často nenacházel dost rozhodnosti k činu. Často svým podřízeným radíval: Lépe neudělat nic, než něco špatně. K tomu přistupovala ještě už zmíněná špatná organisace práce ve IV. odboru, odkazující každé i sebe nepatrnější rozhodnutí na přednostu odboru.

●

Kritika řízení znárodněného průmyslu ministerstvem průmyslu nemá však pravdu celou. Měla by ji, kdyby naše vláda bývala měla při jmenování generálních ředitelů šťastnou ruku a najmenovala jedenáct Tomášů Batů, nebo chcete-li, dosaďte jméno jiného geniálního průmyslového tvůrce. To štěstí náš průmysl a my s ním jsme neměli. Ani jeden z dnešních generálních ředitelů není muž, kterého by tvůrčí posedlost hnala k velkorysému budování svěřeného odvětví znárodněného průmyslu. Na dnešních generálních ředitelstvích se vesele úřaduje. Toto úřednické řízení by stejně úspěšně a rozhodně levněji a odpovědněji mohlo provádět ministerstvo. Přitom by zasloužilo hlubšího promyšlení, zda by to lépe obstarávala zvláštní sekce, jako byl právě zaniklý IV. odbor, ovšem rozšířený o odborníky pro jednotlivá odvětví průmyslu, nebo jednotlivé odborné sekce ministerstva průmyslu s přidělenými znalci problémů znárodnění.

Neumlčujme však ani poslední hlas těch, kteří opravdu nemají příčiny vzpomínat na znárodňovací odbor v dobrém. Nelze to spravedlivě žádat po mlynářích, kteří svou přičinlivostí a pokrokovostí přispěli k elektrisaci svého kraje a znárodněním byli odsouzeni, aby od energetického národního podniku kupovali proud, vyráběný v jejich mlýně a na jejich, mnohdy po staletí trvajícím vodním právu. Nutno chápat snaživé zakladatele domácí výroby optických přístrojů, kteří vybudovali skvěle prosperující podnik a dnes byli zcela vyřazeni z možnosti pokračovat ve svém díle. Jsou i lidé, kteří nebyli přímo v průmyslu činní, a přece jsou svou existencí na něm závislí. Myslil někdo na vdovy po lékařích nebo příslušnících jiných svobodných povolání, které Němci připravili o manžely a znárodnění o příjem, plynoucí jim z několika akcií, zakoupených manželem k zajištění rodiny v nejhorší době? Jsou ještě jiné případy, kdy znárodnění těžce přiskřípl některé naše spoluobčany. Dalo by se mnoho napravit, aniž by byly dotčeny zásady našeho velkého socialisačního díla. Máme zato, že IV. odboru by mělo být dovoleno a uloženo, aby v tom směru své dílo dokončil. Také proto úkoly jeho nejsou ještě splněny.

●

Je lidskou slabostí, že ani smrt neumlčí pomluvy a různé, často až sensační zprávy. Nejsensačnější bývá zpráva o zdánlivé smrti. Lidé, naslouchající šelestům, šíří zprávy, že ani IV. odbor nezahynul, ale žije dál jako koordinační středisko národních podniků. Tato zvěst nás nemusí vzrušovat. Vždyť jsme popsali dost místa, abychom dokázali, že pro podobnou instanci, na jménu nezáleží, zůstává ještě mnoho úkolů. Mnohem větší zájem v nás budí postavení nového přednosty střediska, dr. Tomka. Byl dříve náměstkem centrálního ředitele v jednom národním podniku. Zůstává v tomto služebním poměru, nebo se stane státním zaměstnancem ve službách ministerstva průmyslu? V tomto druhém případě by nás jeho situace nezajímala. Snad bychom jen obdivovali obětavost, s jakou zaměnil plat náměstka centrálního ředitele ve velkém podniku za státnězaměstnaneckou gáži. Jestliže však zůstane ve svém původním služebním poměru, nebude divu, jestliže v něm mnozí budou vidět spíše zástupce národních podniků než nestranného rozhodčího nejasných vztahů mezi znárodněným podnikáním a soukromými zájmy. Snad se nám v tom směru dostane vysvětlení.

Bohumil Bílek

Duha nad benzinem

Událost, která prošla téměř bez povšimnutí: Již téměř dva měsíce topí některé pražské hospodyně plynem, vyrobeným poměrně levně ve Stalinových závodech v Záluží u Mostu. Od 29. října to pocítily téměř všechny ženy v Dejvicích, v Bubenči a v Břevnově.

Stavba, na kterou se dlouho čekalo, byla dokončena v posledních dnech říjnových. Škoda, že pražští pozounéři, kteří nedávno tak pěkně troubili při zahájení jubilejních slavností universitních, nebyli pozváni k této příležitosti. Instalace dálkového plynovodu je, promiňte, událost skoro stejně slavná jako instalace slavného národohospodáře za rektora Karlova učení.

Dnes by pražští pozounéři měli začít cvičit fanfáry smuteční. Podle všech příznaků se bude v několika dnech »odbývat« slavný pohřeb: návrhu daně z motorových vozidel.

Životní běh tohoto návrhu je krátký a dramatický. Stát potřebuje 270 milionů korun náhradou za daně, jež byly zrušeny. Ministr financí usoudil, že by to mohlo zaplatit 250.000 poplatníků. Vláda řekla: ano. Někteří poslanci řekli: ne. Návrh se dostal do slepé uličky. Tím končilo prvé kolo.

Ministr dr. Dolanský řekl odpůrcům otevřeně a ne jen jednou: Vy uznáváte, že stát ty peníze potřebuje. Já uznávám, že řešení, které jsem navrhl, je východ z nouze. Zanechte negativní kritiky. Navrhněte mi, jak ty peníze opatřit jinde, a já návrh na daň z motorových vozidel odvolám. I nastalo mlčení. Tím končilo druhé kolo.

Automobilisté znásobovali své protestní schůze, vysílali delegace, zasypávali politiky i redakce memorandy, vyvíjeli celkem s úspěchem tlak na veřejné mínění, a bez úspěchu tlak na ministra financí. Ten zůstal usměvavý, konciliantní a neústupný. Vím, benzin je drahý. Provoz aut je drahý. Navrhněte lepší řešení. Tím zhruba končilo kolo třetí.

Jeden z místopředsedů autoklubu začal studovat některá rozhodnutí nejvyššího úřadu cenového. Věděl, že původ našeho benzinu je trojí: synthetický — ze Stalinových závodů, z dovážené ropy — zpracované rovněž v těchto závodech nebo v rafineriích, a konečně z dovážené nafty — čištěné v rafineriích. Pan místopředseda zjistil, že ceny všech druhů surovin jsou různé, že i ceny téhož druhu suroviny se dosti různí podle země původu, podle doby nákupu, vlivem kompensací a mnoha vlivy jinými. A přece musí být ceny benzinu jednotné, tak jako ceny chleba, nechť kupujeme pšenici u ministra Mikojana, u domkáře v Chrudimi, u družstva v moravském pohraničí či u bývalého grófa na Žitném ostrově — nebo u vlády kanadské, argentinské nebo třeba dokonce australské.

Těžko se vyznat novináři, když ani odborníci se dnes už potolika přímých i nepřímých, státních i podnikových intervencích v nynějších cenách někdy nevyznají.

Jisté je, že u některých položek dováženého benzinu vznikají skryté fondy. Odborně se jim říká přetržky. A nejsou jen u benzinu, a nikdo neví, kolik jich celkem je a unikají veřejné kontrole, protože je jich mnoho a parlamentní úsporná komise dosud nevyvinula ani zlomek nezbytné ráznosti a vynutila si zatím jen přehršli nezbytné nezávislosti a autority. V džungli některých fondů i velmi zkušení revisoři nejvyššího účetního kontrolního úřadu občas bloudí. Neméně zkušení odborníci ministerstva financí si troufají jen na okraj pralesa, a harcovníci nejvyššího úřadu cenového zakoušejí na vlastní kůži pocity muže, volajícího na poušti. Těžko se vyznat.

●

Místopředseda autoklubu je náhodou také poslancem. Odvážil se pátrat na vlastní pěst. A hle: přetržky u benzinu z dovážené ropy a dovážené nafty dosáhly k 1. říjnu t. r. částky 594 milionů korun jen u rafinerií. Koncem prvního roku dvouletky se jejich výnos odhaduje na 700 milionů korun. Tímto objevem končilo kolo čtvrté.

To naše rozdělení na kola není ovšem časově přesné: druhá akce začínala dříve, než první končila, a nepřestala ještě, než byla v proudu třetí a snad čtvrtá; nějak si ty akce rozdělit musíme, ježto nelze popisovat všechny najednou.

Tož nyní o tom, co lze nazvat pátým kolem: Nelze pochybovat, že ministr financí o mnoha milionech věděl; vědí i jiní; nikdo však, zdá se, zatím neví, jak všechny převést do státní pokladny. Přišel poslanec k ministrovi a řekl mu: Hle, řešení. Ministr se zamyslil, pak kývl hlavou a bylo to. Poděkoval osobně a ohlásil, že přijde do sněmovny poděkovat ještě veřejně. A natáhl ruku.

Šesté kolo: nářek rafinerií. Doba »zubyskřípotu«. Návrh: dáme, ale neberte nám všechno. Potřebujeme provozní kapitál. Protinávrh: dobře, dejte přetržky za dva roky. Měli jste státní peníze. Bezúročně. Potřebujeme 270 milionů. Dejte 500. Zbylých 20 milionů vám stát nechá jako provozní kapitál. Tak nějak to bylo. A proto lze troubit smuteční pochod při pohřbu návrhu z daně motorových vozidel, která se měla vybrat u 250.000 poplatníků.

Objevila se duha nad »Továrnou na absolutno«. Benzin bude levnější. Ne ještě k vánocům, tak rychle to nejde; tak rychle nejde nic v hospodářství celého národa, nechtějí-li se řešit věci překotně a nedomyšleně, jako intervenční fond. Národní hospodářství, to je mnoho procesů najednou: každý zásah musí být jemný, aby nenastaly poruchy; slepci směli sahat snad jen do pražského orloje, ale i tam to jednou špatně dopadlo.

Podrobnosti stranou; dnes jde o velmi stručný přehled. Otevřená válka mezi rafineriemi a výrobou benzinu synthetického trvá u nás vlastně již od května 1945. Vede se na veřejnosti i v zákulisí. Vedou ji vědci i obchodníci, hledači pravd i zájemci — na obou stranách. Vedou ji, bohužel, i politikové.

●

Jde o válku světovou. Pražští dopisovatelé anglosaských listů hovoří mezi sebou již tři týdny o dohodě Vacuum Oil Company s německými firmami, podle níž si Vacuum zajistila celou čtvrtinu německé spotřeby benzinu pro sebe; Benzin-Benzol-Verband jí nyní podléhá, a za to za všechno postaví Vaccum rafinerie v Hamburku a v Brémách a v Hannoveru a v Mannheimu, se schválením příslušných úřadů... Pravda? Dohad? Pomluva? Z tajných smluv nebývá vše známo. Ověřovat? Těžká někdy práce. Proto ta alespoň trochu zasvěcená část veřejnosti nerada plně důvěřuje těm, kdož se kdykoliv, kdekoliv a jakkoliv příliš brání kontrole parlamentů nebo tisku. Proto — na celém světě — zápas novinářů nezávislých s žoldnéři.

Po řadu týdnů se nám tato válka projevovala i ve Svobodných novinách. Redakcím nebývá neznámo, že za velkou částí příspěvků, přioděných do všemožných terminologií, bývají někdy mocné zájmy. V tomto případě, jako v některých jiných nebylo možné tyto zájmy vždy odhalit. Proto Svobodné noviny věnovaly už z tradice místo všem, kdož dovedli o věci říci něco nového. Zájmy a zájmečky se vyrovnaly. Stačilo celkem očistit články od osobních útoků.

I v tomto sporu se vcelku osvědčilo otiskovat některé pověry, jež kolovaly ve veřejnosti, jako ona o ostravském uhlí, dováženém do mostecké uhelné pánve. Některé »šeptandy« nelze zabít jinak, než vytažením na boží světlo. To je smysl zveřejňování některých »dohadů« — stačí pak několika slovy prokázat, jaká je pravda, a proslulá »jedna paní« již nikdy z mrtvých nepovstane, aby povídala totéž. Někdy je to práce zdlouhavá a namáhavá: saně mívají hodně hlav. Použijme methody ministra fi-

nancí: Zanechte negativní kritiky; navrhněte řešení lepší, přátelé.

●

Tož zpět k našim rafineriím: Neužily, pokud je nám známo, v podstatě jiných method, než jejich odpůrci. Pokud víme, nedopustily se činů nezákonných. Nevíme ani o činech na pokraji zákonů. Jejich hlavní přečin lze označit slovem »virement«; užívaly peněz, určených pro jeden účel, k účelům jiným. Kdo je bez viny, nechť první hodí kamenem. Část »virementů« ovšem zavinila a dále bude způsobovat nedotčená dělba kompetence mezi tolika našimi úřady a úředníky.

Nyní, kdy rafinerie jsou na mohutném ústupu, lze snadno do nich střílet. Proč jsou na ústupu? Důvodů je několik; jeden z nich je ten, že se někteří jejich kapitáni drželi v zápolí a posílali na frontu kmány, žoldnéře a idealistické legionáře.

Předvojem rafinerií byli, zdá se, snad i někteří činitelé autoklubu. Pod prapory s nápisem »laciný benzin« táhli do šarvátek, ohánějíce se, někdy právem, heslem »70.000 automobilistů vám bude vděčno, když otisknete atd.« Věci zajímavé uveřejněny byly. O jiných bylo třeba naznačit, že 70.000 automobilistů může vlézt na záda redaktorovi a statisícům čtenářů, třeba s automobilem. Nikdy to žádný z nich neudělal. V tomto státě se opravdu lze bránit každému nátlaku. Vždy, všude, i když ne hned s plným úspěchem.

Někdy se unaveným očím zdálo, že pod prostřenými stoly parlamentní restaurace tekou praménky americké, britské i holandské nafty. Vážíme si všech čestných lidí na světě. Nedáme dopustit na svoje věrné přátele americké, britské nebo holandské. Proto ovšem ještě nemusíme kupovat naftu. Více potřebujeme pšenici, tuky, bavlnu a stroje. Rádi to vše koupíme třeba od koncernů, na jejichž naftu se nám nedostává jak devis, tak úvěrů.

Někdy se unaveným očím zdálo, že na některých článcích anebo i interpelacích jsou slabé skvrny po naftě. Za tento dojem se omlouváme; dojem byl ve většině případů klamný. Někdy se zdálo, že tu nadměrně zasahuje přepolitisovanost vnitropolitická: že rafinerie jsou převážně národně sociální, že Stalinovy závody jsou vlastně součástí KSČ, a že ministerstvo průmyslu, pevnost to sociálních demokratů, nemá odvahu nebo moc zasáhnout do sporu dost rázně. Ani tyto dojmy nebyly dost přesné.

V pátek se vrátila ze Záluží u Mostu čtyřčlenná subkomise, kterou vyslaly dva sněmovní výbory, rozpočtový a dopravní: bojovný pražský obchodník Eduard F u s e k, lidovec. Neméně bojovný pražský úředník a komunista Josef H o r n, representant uvážlivého mládí v parlamentě; sociální demokrat Mirko S e d l á k, úředník z Českého Krumlova. Zejména předsedy této subkomise se někteří ředitelé v Záluží dost obávali: JUDr A. N e u m a n, řed. nemocenské pojišťovny, starosta Českých Budějovic, národní socialista, jeden z nejbystřejších mozků ve sněmovně, postrach — chcete-li — výboru rozpočtového, dopravního a nevím kterého ještě — a místopředseda autoklubu.

Jak už to bývá, odpůrci po mnoho měsíců šeptali: dávejte pozor, až mu z tobolky při placení vypadnou dolary, libry, guldny ... Redaktor »dával pozor«.

Studoval zároveň, skoro rok, problém »Továrny na absolutno«. Studium obtížné, obestřené — a do velké míry správně — zákony o vojenských tajemstvích. Dvanáct hodin v Záluží mnohé vyjasnilo. Pozdější studium rovněž. Nedal jsem se přesvědčit, že v závodech je všechno v pořádku politicky. Jsem přesvědčen, že vědecké vedení je velmi dobré, je v rukou bezpartijního profesora techniky. Nemám dost znalostí továrního provozu, abych dovedl říci, zda řízení tohoto provozu je na úrovni stejně vysoké; za ně odpovídá inženýr, národní socialista. Účetnictví je vzorné, baťovské; vede je mladý muž, tuším komunista. Podnikovým ředitelem je stavební inženýr, komunista; velmi schopný hospodářsky — zda dosti schopný na podnik tak mamutí, to se teprve ukáže. Snad jiní dovedou analysovat bystře a už dnes — já si netroufám. Politicky je slabý, až běda. Budou-li odborníci časem znechuceni tak, že odejdou, bude to pro »Továrnu na absolutno« rána strašlivá.

Dělníků má tato továrna příliš mnoho — i posílá je na brigády. Dusíku vyrábí příliš málo. Benzin je příliš drahý. Nabídku, že sleví korunu na každém litru, přestane-li o nich celý český tisk psát, jsem přijmout nemohl. Vědecký šéf žádá více než miliardu na investice — aby ten moloch žral méně hodnotného hnědého uhlí. Před šesti měsíci již bylo jasné, že jsou jen dvě možnosti: buď továrnu zavřít, nebo ty peníze na investice dát.

Dnes známe podstatu hospodářských plánů tří politických stran i podstatu a část dosahu smluv se slovanskými státy. První možnost odpadá: Továrnu na absolutno již nikdo nezavře. Vědci dokázali, že provoz musí být hospodárnější. Proto: nešetřit ani miliony při těchto investicích, bude-li prokázáno, že se všechno do tří až pěti let vrátí. Máme-li mamutí podnik, nesmíme ponechat volný vzlet hokynářské části naší národní duše.

To jsou dojmy osobní. Nechť odborníci prokážou více. I odborníci političtí. Důkazy, které přinesla čtyřčlenná subkomise, budou známy alespoň zčásti již v několika dnech. Subkomise se ještě dvakrát do Záluží podívá. Komise technické rovněž, a častěji.

Jeden závěr budiž dovolen: třicet poslanců slušného formátu postačí, aby sněmovna konala všechny své podstatné funkce řádně. Třicet mužů a žen je dost — ze tří set, aby si parlament dobyl právem místa, jež v demokracii má mít: jako dozor nad ministry i úředníky a podniky národními i soukromými — všude, kde je dozoru třeba; jako dobrovolný pomocník všem lidem dobré vůle ve všech těchto institucích — všude, kde pomoci dovede.

Místopředseda autoklubu posílil naši víru v parlamentarismus. Ze Záluží se vrátil jako obhájce výroby synthetického benzinu.

Benzin bude levnější. Časem. Za nepříliš dlouho. Trpělivost. A víru. Více víry v sebe i v jiné. Více důvěry slušných lidí v lidskou slušnost. Té je nám třeba nejvíce. Pořád je jí málo, až to bolí. Nejen v rozpravě o »Továrně na absolutno«.

život a instituce

P. P e š l

Dumka o občanské výchově

Zavedli jsme na školách občanskou výchovu. V tomto novém předmětě se vidí revoluční vymoženost našeho školství a proto mu věnuje školská správa patřičnou péči. Nejde skutečně o věc malou. Idea je zajisté dobrá, problémem zůstává však stále praktické provedení.

Nejvíce sporů je o látkovou náplň předmětu. Ta se pojímá obvykle příliš široce, novému předmětu se přikazuje příliš mnoho úkolů. Probírají se nejen themata politická a národohospodářská, zabíhá se do filosofie, ethiky, sociologie, práva, historie, zeměpisu, národopisu, umění a věd všeho druhu. Nesporný zůstává úkol hlavní: vychovat řádného občana, připravit ho k uvědomělé účasti na řízení veřejných záležitostí. Běží o odpovědný úkol, na jehož splnění závisí budoucnost našeho národa a státu: o výchovu k demokracii. Stačí na tento úkol občanská výchova?

Je možno kritisovat theorii i praxi občanské výchovy. Lze také kacířsky prohlásit, že zavedení občanské výchovy jako samostatného předmětu nás nespasí, nebudeme-li míti dosti odvahy k uskutečňování demokracie v životě společenském a zvláště politickém. Namítá se také celkem oprávněně, že zavedení občanské výchovy už na obecné škole je projevem naivního formalismu: pro devítileté občany by stačilo leccos z látky občanské výchovy probírat na příslušném místě ve vlastivědě nebo v češtině. Zdá se, že by svědčilo občanské výchově posunutí až do 3. třídy školy měšťanské nebo střední a soustředění na základní poučení, kdežto debaty a odbornější výklady by byly na místě až na škole III. stupně (od kvinty do oktávy). Mnoho je v novém předmětě tápání, mnoho je potřebí vyzkoušet a zrevidovat. Jeden problém však je nejpalčivější pro nynější dobu: problém učitele. Neboť při dnešním pojetí občanské výchovy je jisto, že o úspěchu rozhodne více než jinde osobnost učitele, jeho mravní výše, jeho vzdělání a orientace. Tu jsme u nejchoulostivějšího bodu občanské výchovy. Musíme se totiž ptát: není-li dnes u nás jednoty v pojetí úkolů občana, státu, demokracie, socialismu, jak má škola vychovávat k jednotnému názoru v těchto věcech?

Jaké mravní kvality tu požaduje školská správa od učitelů, jimž svěřuje občanskou výchovu? Jaké přímo zázračné schopnosti se tu učiteli přisuzují? Má být objektivní, přísně nestranný, neprojevit ani stín osobního zaujetí pro jeden směr politický či sociální, neprozradit svůj názor životní, musí apelovat stále na potřebu spolupráce a svornosti všech v tomto státě, hlásat politiku Národní fronty. Velmi krásné theorie. V praxi však se stává, že studenti na vyšším gymnasiu svému profesoru kladou otázky náramně choulostivé, jimiž ho přímo zkoušejí z objektivity, nestrannosti a loyálnosti. I když zásadně z opatrnosti dnes omezuje debaty, nemůže přece zbaběle a stroze odmítnout odpověď. Profesor vzdělaný a poctivý jistě se vynasnaží, aby odpovědí ulomil otázce hroty všetečnosti: poukáže třeba na obtížnost jednoznačného rozhodnutí, uvede dokonce snad i dvojí odpověď, chce-li však být mravně poctivý, přizná se skromně i ke svému mínění, i když výslovně prohlásí, že je nikomu nepředpisuje. Ostatně v menším rozsahu dochází k podobným nesnázím i mimo tak zvané aktuality při obecných výkladech předepsaných osnovami. Je těžko zazlívat učiteli, že nemůže vyloučit zcela své osobní mínění z výkladů v občanské výchově, nemáme-li dosud řádné učebnice ani čítanky pro tento předmět. Každý učitel v občanské výchově vlastně improvisuje, zkouší a hledá. Samy osnovy potřebují revise nejen co do množství a výběru látky, ale také co do pojetí ideologického, pevný ideový základ občanské výchovy nám dá teprve naše nová ústava.

●

A nyní si představme tento obraz: Tisíce učitelů a profesorů se lopotí s občanskou výchovou, rozebírají s žáky problémy demokracie a socialismu, mluví o činorodém vlastenectví a zdravé státnosti, probírají práva a povinnosti občanské, zdůrazňují potřebu solidarity všech občanů bez rozdílu politických stran, hlásají důsledně politiku Národní fronty. Ne všichni z této armády učitelů mají schopnosti a dobrou vůli, ale přece velká většina z nich dělá, co může, aby úkol občanské výchovy byl splněn. Splnění tohoto úkolu by mělo být zájmem všech občanů. Dalo by se tedy očekávat, že učitelům občanské výchovy budou pomáhat všichni veřejní činitelé, jimž přece má záležet na budoucnosti národa a státu. A zatím?

Zatím tisíce politických pracovníků, zaměstnanců sekretariátů stran, novinářů, politických řečníků, členů místních, okresních a zemských národních výborů, ba mnohdy i poslanci — občas dokonce i ministři — maří o závod a úspěšně už tak dost problematickou práci učitelů občanské výchovy. Z novin a řečí se naše dospívající mládež dovídá velmi často něco docela jiného, než co se jim snaží vštípit učitelé: dovídá se, že tři ze čtyř stran Národní fronty jsou reakční a že je nutno je potírat, že jen jedna strana má patent na demokracii a vlastenectví, že ta a ta strana se skládá ze zrádců, zaprodanců a šmelinářů atd. Jak má tato mládež pak věřit v jednotu národa a státu, v solidaritu občanů, v upřímnou spolupráci všech stran Národní fronty? Co s profesorskou moudrostí o tom, že demokracie je diskuse, že i v politice musí panovat mravnost a čestnost, že účel nesmí nikdy světit prostředky? Tak praxe politická skýtá prašpatnou ilustraci k vznešeným theoriím občanské výchovy ve škole.

Tato konfrontace může mít dvojí výsledek. Buď mládež přitaká skutečnosti a škola se svou theorií to prohraje; pak je škoda práce poctivých učitelů. Nebo mládež bude soudit politickou skutečnost a odsoudí ty politiky a skupiny, kteří si učinili řemeslo z rozvracení jednoty národa a státu; pak dojde k očistě našeho veřejného života, kterou provede mladá generace. Komu mládež uvěří? Na jedné straně je moc a všecky prostředky a lákadla, na druhé idealismus a čestnost. Ejhle, mladý Herakles na rozcestí!

●

Kantor, který nad těmito problémy šediví, dochází pak k přesvědčení, že občanské výchovy je dnes třeba dospělým snad více a dříve než mládeži. Kdo se ujme této převýchovy? Na dospělé právo školy nesahá. Snad jen jedna organisace by byla kompetentní a dosti mocná, aby si tento úkol vytýčila a jej mohla a směla plnit: ROH. Bylo by pěkné, kdyby ROH jakožto jednotná nadstranická organisace všech pracujících pořádala kursy občanské výchovy a diskusní večery a besedy, v nichž by se mohly na neutrální půdě napravovat hříchy politických stran. Byl by to úkol hodný tak významné a mocné organisace. Ujme se ho ROH? Pochybuji. Odpor politických stran by se tu jistě projevil i ve vedení odborů a znemožnil by provedení tohoto návrhu. Pro idealismus se dnes nerozehřeje nikdo z mocných. Kantorům ovšem podle obecného mínění idealismus sluší.

doba a lidé

Bohumil Č e r n ý

Duch odboje v zrcadle dějin

Podle článků a dopisů, jež už přinesl tento časopis, ale i podle soukromé pošty, jež dochází autorům na themata o odboji, je vidět, jak živý duch z něho stále ovládá naše lidi. Jde tu o kus nedávné minulosti, která musí být prosvětlena. Každá doba a zejména každé velké hnutí má svá světla a stíny. Proto právě teď, dokud čas ještě příliš nezastřel naše vzpomínky, máme úkol podávat svědectví.

Chci přispět několika pohledy zpátky na náš domácí odboj. Jsem si vědom, že moje sdělení budou jen příspěvkem, třeba nevyčerpávajícím látku a vymezeným celkem úzce a osobitě, ale přece jen použitelným k tomu, aby i jím se mohlo prohlédat do oné změti myšlenek, představ, činů, osudů, úmyslů, bojů, vášní a idejí, jež všechny dohromady představují československý odboj za druhé světové války.

P o d n ě t y

Odbojové odhodlání v nás klíčilo už za t. zv. druhé republiky. Pramenilo v rozčilujících dnech září a října 1938, když z našeho státního těla byly trhány pohraniční kraje. Zaťaté zuby vojáků v kasárnách a v poli, sevřené pěsti mužů na všech pracovištích, slzy žen u rozhlasových přijimačů. Jen tu a tam některý obdivovatel fašismu si zažaloval na chyby »hradu« a vládní politiky, ale byl okamžitě ve své společnosti separován, lidé kolem něho ho ignorovali. Československé státní vědomí zakotvovalo pevněji a planulo žhavěji. A tak už — ani valně nepřekvapeni 15. březnem 1939 — jsme hleděli odevzdaně do budoucnosti, do níž jsme vstupovali s bojovým odhodláním.

Od počátku okupace se tvořily skupiny odbojových pracovníků. Posílali jsme na př. zprávy s fotodokumenty o nacistických zvěrstvech, rozšiřovali protinacistický podzemní tisk, letáky a písně. Nejmohutnější odbojovou organisací oné první doby — jak dnes se mi to jeví — byla »Obrana národa« a nejmohutnějším podzemním tiskovým podnikem byl časopis »V boj«. Na mnoha místech jsem se s nimi setkal, i v pankrácké cele byli mými společníky dva mladí muži, kteří mne zasvětili do lečeho ze své činnosti. Mohl jsem se přesvědčit, že je opravdu masová. Proto také přitahovala tolik nebezpečí a nakonec pod útoky gestapa byla rozbita. Z jejích chyb jsme se však učili.

Kdo se probírá stránkami časopisu »V boj«, vidí jako v zrcadle ducha našeho odboje: šlo především a nejvýrazněji o obnovení Československé republiky. Čím byly jízlivější útoky nacistů, tím kotvila v lidu pevněji tato víra. Byť i se vzpomínalo některých chyb první republiky, přece se cítilo, že snižování representantů ČSR je snižováním nás všech.

Z okruhu kolem dr. Šámala a dr. Rašína, do něhož byl zapojen dr. Jan Matzner z Čsl. grafické Unie, se mi jeho prostřednictvím dostalo zprávy, prý z anglického pramene, která — i když mohla vyjadřovat jen jednotlivé mínění — měla pronikavý vliv v našem dalším posuzování situace, zejména pokud šlo o zralost doby k odboji. Zpráva byla dána v srpnu 1939 a zněla asi takto: Je nutné počítat s tím, že Polsko padne a německá agrese se rozšíří přes Maďarsko na Balkán, a bude po vypětí sil spojenců, kteří ještě nejsou připraveni, zastavena až někde před Egyptem, což bude trvat značně dlouho. Podobné mínění pronesl mi o něco později dr. Burger, býv. tajemník rakouského kancléře dr. Schuschnigga, zahynulý ke konci války, tuším, v Buchenwaldu, který předpověděl se vzácnou jasnozřivostí konec války na r. 1945, spíš doufaje, než jsa přesvědčen o konečné porážce nacismu.

Přesvědčení o delším trvání války nás vedlo k promýšlení způsobů odbojové práce. Je potřebí, abychom se připravili, ale abychom nadměrnou kumulací osob i činů se nevystavili zbytečně nebezpečí vybití oněch sil, jichž nám bude potřebí v konečné fázi boje. »Obrana národa« i »V boj« byly rozbity, dr. Matzner zatčen (zahynul pak v Osvětimě). Poněvadž však odbojové akce sešly s dřívějších cest, někdy až nebezpečně jasných, do hlubšího podzemí, v němž nedůvěra byla sice prvním a oprávněným příkazem bezpečnosti, ale zároveň závorou před navazováním styků, jevilo se účelným budovat samostatnou organisaci, jež postupem času jistě najde spojení s ostatními. Podobnou myšlenkou bylo bezpochyby vedeno více organisátorů domácího odboje. Tak vznikal od září 1941 »Černý lev« (název podle čsl. státního znaku v barvě smutku a tajnosti) v pevném organisačním rámci.

Způsob organisace

Tu mohu mluvit především jen z vlastní zkušenosti. Organisace se rozvíjela větvením — zapojováním t. zv. počátečních buněk po českých krajích. Ty musily být vybírány velmi obezřetně. Vážily se všechny osobní vlastnosti. Naznačuje to náborový list z října 1941, který se každému novému členu dostal do rukou. Praví se v něm na př.:

»Uvaž svobodně, ale s pocitem odpovědnosti k národu, máš-li vlastnosti, nezbytné pro každého člena našeho přátelstva: naprostou, nepodmínečnou a ničeho se nelekající mlčenlivost, nejvyšších obětí schopnou lásku k porobené vlasti, nezištnost, poslušnost, skromnost a houževnatou vůli ke každé práci, jíž bude potřebí pro její vzkříšení a znovuuvedení do lepšího, slavnějšího života... Základem organisace je pět bratří... z nichž jen jeden zná zase jen jednoho ze skupiny další. Je naprosto zakázáno vésti jakýkoliv seznam nebo záznam o organisaci nebo činnosti. Evidenci slouží jen čísla, jež přiděluje vedení. Ta se ovšem nesmějí měnit, leč úmrtím nositelovým. Doporučuje se, aby aspoň někteří členové měli malý okruh svých známých, jimž mohou důvěřovat, pokud možno ze všech vrstev obyvatelstva, pro umožnění pozdější spolupráce. Tito lidé však nenesou čísel...«

Tak vypadaly proposice v počátcích. Na nich se leccos později měnilo, spíš tlakem skutečností, nežli z úmyslu velitelství. Neprozrazuji jistě nic zvláštního mluvím-li o změnách, jež byly všude, neboť to žádal vývoj doby. U nás se týkaly celkem nedodržení systému pětic a rozšíření náboru i pracovního programu z příslušníků okruhu školského na všechny vrstvy obyvatelstva. Asi padésát lidí bylo zapojeno v Praze a v českých krajích přímo: měli za úkol sami vyplňovat takto daný rámec. Organisační kostrou tedy byla číselná formace se svým pevným pořadím, skupinami čísel arabských a římských a kontrolními hesly, jež ve svém celku nebyla nikomu známa mimo dva členy velitelství, kteří se jim musili naučit zpaměti. Jediný zápis byl uložen v bedlivě střeženém archivu. Jednotliví skupináři nevěděli o sobě navzájem, většinou se ani neznali, jen v posledním čase před revolucí byli tu a tam dva sousedé svedeni dohromady. Pracovní pokyny dostávaly ústně nebo v podzemním časopise »Úsvit«, který v malém množství rozmnožovala organisace od května 1942. Nemohl se vždy dostat do rukou všem skupinám — čísel bylo celkem 14 — ale někde byl dále rozmnožován. (Originály jsou v Nár. museu.) Pro předvídané rozhodující chvíle zápasu o svobodu byla vedoucím buňkám vydána abeceda rozkazů s dostatečným klíčem hesel pro časové údaje. Místním údajům se musilo rozumět podle samé číselné struktury organisace. Tato byla všem řádným členům známa (a je dnes nejpádnějším důkazem opravdu illegálního zapojení), kdežto dodatečného klíče se — aspoň v mém okruhu — nepoužilo.

Zapojení skupináři — zcela podle staré zkušenosti o různosti lidských povah — se osvědčili různě. Někteří pojímali svůj úkol tak vážně a horlivě, že poseli buňkami celý svůj kraj (oddíl Tábor). Jiní se obklopili skupinkou oddaných lidí jen ve svém nejbližším okruhu, z nichž někteří za revoluce zpečetili svou věrnost životem (oddíl Ohře). Opět jiní se starostlivě dotazovali po nových pokynech a jezdili si pro ně do Prahy (Jičín, Brno), ale měli malé nebo žádné možnosti se uplatnit v rozhodujících chvílích za revoluce. A také někdo se svým číslem zůstal sám a nepodal zprávy ani o rozšíření organisace ve svém okruhu ani o nějaké významnější činnosti. Jak vyplývá z naznačeného, mohla být u tak rozvětvené organisace vykonávána velitelská funkce přímo a souborně jen v nepatrné míře. S tím se také počítalo, a proto se z ústředí dodávaly skupinám jen ideové a rámcové zásady, jinak jim ponecháváno rozvíjet v určených směrnicích činnost na vlastní pěst. Bylo dosti toho, o čem jsme se dověděli teprve po revoluci, neboť před ní a během ní to z různých technických příčin nebylo možné. Prověřovat zapojení si však můžeme bezpečně, i když je hodně klikaté, neboť číselná struktura, sestavená 28. IX. 1941 na Řípu, je pevným a neomylným základem. Záleží ovšem na přesnosti údajů výchozích buněk.

A tu mám dojem, že u všech organisací domácího odboje se lze bezpečněji spolehnout na venkov nežli na Prahu. Původní naše struktura obsahovala 2000 čísel, z nichž byla ovšem obsazena jen vedoucí, na jejichž čilosti záleželo, jak budou vyplněny rámce. Někde byly přeplněny, jinde zůstaly prázdné. Několik číselných skupin bylo umístěno za hranicemi protektorátu, hlavně tam, kde byli totálně nasazeni čeští dělníci.

O desítkách bývalých členů dnes už ani nevíme, neboť se rozplynuli po různých končinách republiky a zřejmě o spolkové začlenění nestojí. A také se jim někdy nedivím...

Celá číselná struktura měla v té formě, jak byla sestavena, důvod v účelu, který jí byl podložen: aby v případě potřeby byla celá organisace přímo a bezprostředně

ovladatelná rozhlasem. Možnost tohoto způsobu velení se vyskytla za pražského povstání a bylo ji také využito ve třech rozhlasových hlášeních, námi vyslaných ponejprv do všech českých krajů a potom do kraje pražského.

K jiným organisacím se nám vcelku nepodařilo najít žádnou účinnou spojnici. Na jedné straně je to škoda, ale jinak se zase nelze divit, neboť naše podzemní činnost za okupace byla opravdu tak roztříštěna — což bylo přirozené za takových okolností, hlavně gestapem vytvářených — že se těžko navazovalo spojení, také pro tuhou nedůvěru vedoucích, ale také někdy pro jakousi žárlivost. (Ta se vyskytuje i dnes, když skupiny drží své členy, kteří třeba byli zapojeni víckrát, nebo se dovolávají práce, která byla společná.) Způsobila totiž doba tohoto temna a útisku také to, že někteří, nemohouce prohlédnout tmou illegality, domnívali se vládnout virtuosním nástrojem odboje a nedávali rádi do něho sáhnout. Ač to zvyšovalo jejich bezpečí, bylo to zase jim a celému národnímu odboji ke škodě. Mohl se z toho přes všechny úklady gestapa vytvořit docela harmonický odbojový koncert. Zde je však úsudek těžký, vezmeme-li v úvahu nevyzpytatelnost lidských povah — a v našem prostředí, myslím, zvláště. Pokud my jsme pátrali po příbuzných skupinách a po opravdovém ústředí odboje, narazili jsme na takové, jejichž akční dosah nebyl tak velký, jak se zdál, anebo jsme se raději stáhli zpátky, neboť na jednom místě jsme na př. narazili na gestapáka jako činitele odboje. Přímo jsme byli spojeni s důležitou skupinou modřanskou (Mir. Boubelíkem) s vysilačkami se spojením na východ i na západ (Šuliga, Kej) a se Studentským hnutím odporu. Dovolávají prý se některé organisace spojení na nás přes některé pobočné skupiny, nemáme však o tom přímých zpráv.

Celkově bych

charakteristiku způsobu podzemního organisování

vůbec shrnul takto: za daného stavu věcí se organisovalo velmi obtížně a ještě obtížněji se nalézalo spojení. Spontánní vůle k odporu byla v celém národě. Výzvy k účasti na odboji vyzněly vždy kladně, ovšem s různou měrou pohotovosti a obětavosti. Odmítnuty skoro nebyly — až na nepatrné případy, byť podpírané celkem rozumnými důvody (jak si aspoň myslili jejich autoři, kterým by dnes bylo asi nepříjemné vzpomínání na formulářích pro záložní důstojníky). Koordinace byla znemožňována neustálým nacistickým policejním tlakem — v tom gestapáci přes různé hloupé výstřelky dokázali opravdu mnoho — takže domácí odboj byla mosaika činností na vlastní pěst skupin. Ten způsob ovšem umožňoval víc vykonat v četných a gestapem tíž kontrolovatelných směrech, ale historikovi zároveň zatemňuje pohled, neboť není nesnadné se vydávat za člena odboje nebo celou skupinu třeba i porevolučně tvořit, jak se toho také staly pokusy. Bylo dokonce i snadné v ústředí SNR najít přístup ke zprávám skupin a různým seznamům, z nichž šikovní se dovedou natolik poučit, že se mohou zaklínit do nějakého odbojového řetězu se znamenitou »činností«.

Pro eskamotéry těchto dovedností byly zvláště vděčné dny květnového povstání. Měli jsme sami tehdy v Praze dva případy, kdy jakési skupinky se vydávaly za naše členy, jedna však vykradla český byt, a druhá dělala s fingovanými průkazkami nátlak v bytové věci. Ostuda, kterou nám tito lidé dělali, byla druhým ovocem, tím trpčím, které přineslo naše rozhlasové hlášení v sobotu 5. května večer: někteří vystihli pohotově, že tu jde o podzemní organisaci neurčitých obrysů a snažili se rychle se do ní »zapojit« a po svém způsobu z toho těžit. Oba případy jsme ovšem přivedli na pravou míru. Tragičtější to prý bylo někde v pražském okolí, kde naše jméno upoutalo k některým lidem, kteří se k němu snad hlásili, pozornost esesáků, a tito lidé byli prý pak jako vzbouřenci střileni.

Pokud se týče ideje odbojového organisování, lze s potěšením konstatovat jeden fakt: zdařilo se to, co jsme při zakládání a už při předehrách k němu zamýšleli — aby se vytvořilo něco opravdu odbojového, co nacisté nepostihnou a nerozruší přes všechnu svou zdánlivou rafinovanost a ničivou touhu, aby česká vůle k odporu předstihla německou policejní ostražitost, aby český důmysl překonal německou důkladnost, zkrátka abychom něčím podle svých sil přispěli k průkaznosti Masarykových slov, že »žádná moc světa neudrží v trvalém područí národa svobodomilovného a pokrokového«. A dokázali jsme to při semknutí všech sil bez rozdílu stranicko-politického přesvědčení. A to budiž ještě zdůrazněno: nikoho ze zapojených jsme se neptali po stranické příslušnosti. U mnohých jí dodnes neznáme. A byli jsme tam všichni — od lidovců až po komunisty.

Dělba práce.

Válka byla podle nacistického vynálezu totální a totálně tedy musila být zaměřena i naše odbojová činnost. Proto se naše pozornost neobracela jen k činnosti bojové, která ostatně v počátcích okupace nebyla možná, ale k více pracovním složkám.

Velitelství bylo podle úkolů, jež jsme si stanovili, rozděleno na 16 referátů: dva organisační, údernický, tiskový, hospodářský, sociální pomoci, propagační, látkový a oděvní, informační, spojovací, motorový, rozhlasový, filmový, výtvarnický a kulturní, hudební, archivní a dva pro Moravu. U některých se práce nerozvinula, na př. u filmového, u motorového a spojovacího nepatrně. Zato obsáhlá byla u prvně jmenovaných. O údernictví pojednám zvláště.

Naše tisková činnost byla soustředěna hlavně v litografii býv. zemského úřadu na Smíchově. Podzemní časopis se však rozmnožoval na stroji nebo cyklostylem za spolupráce studentů. Právě v podzemním tisku se dobře zrcadlí duch našeho domácího odboje. Za jeho největšího representanta je nutno považovat v počátcích okupace »V boj«, který právě nejjasněji vyjádřil odbojový cíl — obnovení ČSR — a nejuvědoměleji burcoval k boji za ně. Přílišná jeho rozvětvenost a množství odběratelů však způsobily nebezpečí snadnějšího vypátrání gestapem a úplné rozbití vydavatelské skupiny, takže my, kdo jsme později vydávali podobné tisky, jsme musili, takto krvavě poučeni, být daleko skromnější a ostražitější. V tomto pracovním oboru i v jiných však taková ostražitost, až puntičkářská sice, nás ochránila větších pohrom, na druhé straně však způsobovala, že naše akce pronikaly k vědomí opravdu jen úzkého kruhu lidí, a může se tedy dokonce zdát těm, kdo mají snahu organisaci nebo odboj vůbec podceňovat, že »se nic nedělalo«, nebo že se málo nafukuje na mnoho. To, co opravdu bylo, lze však vždy prokázat. Dá to ovšem více práce, není-li písemných památek nebo je-li jich málo, ale aspoň k přibližně správnému obrazu historik vždycky dojde, na př. křížením svědectví. Horší je to s fotodokumenty. Těch je z doby okupace daleko méně než podzemního tisku. A jak by byly dnes cenným archivním materiálem! Teprve po revoluci jsme musili vynaložit mnoho píle, abychom shromáždili průkazný fotomateriál o nacistických zvěrstvech.

Mnoho tisíc nás stály fotokopie, které se však zapůjčením rozběhly po různých institucích — a dnes se těžce shledáváme s jejich zbytky. Posloužily SNR a ministerstvu informací pro výstavy u nás i v zahraničí. Některé serie jsme dodali mimořádnému lidovému soudu s K. H. Frankem a mezinárodnímu tribunálu v Norimberce. Soudím, že bude potřebí tiskem vydat archivní dokumenty různých odbojových skupin, aby z nich si nestranný historik mohl sestavit obraz toho, co naplňovalo odboj. Nebylo dosud výstavy, která by nám představila domácí odboj v jeho celku. Literatura o něm je, tuším, teprve v počátcích. Je ve stadiu pozvolného sbírání ma-

teriálu. Dostalo se mi do rukou už několik rukopisů, jež s různým stupněm slovesné zdařilosti tvoří příspěvek k poznání ducha odporu našeho lidu proti nadvládě okupantů. I to bude patřit k dějinám odboje. Budeme musit všechno zkoumat, aby se nám nitro národa v odboji jevilo nezamlžené nebo neosvětlené jednostranně. Přísná historická poctivost patří do publikací i do výstav. To, co jsem loni viděl v Paříži na výstavě čsl. odboje, instalované naším ministerstvem informací, byla ukázka, jak historie, natož ještě let nedávno minulých, usměrňována býti nemá. Ať už se instalovalo s chvatem či s obtížemi — i toho je možné a nutné se vyvarovat — nebylo jistě náhodné, že mimo nesouměrnosti v rozvržení exponátů z východní a západní fronty, byl domácí odboj zobrazen vůbec kuse, a že z podzemních tisků bylo vidět jen podzemní tisky komunistické, ale žádný »V boj« — o jiných ani nemluvím, a byla jich přece celá serie! Naše archiválni péče tedy musí být důkladnější, než aby si všímala jen předmětů určité záliby.

Jistě nejobsažnějším úsekem domácího odboje byl ten, který souvisel s hospodářstvím a sociální pomocí obětem nacismu. Nebývá to oficiálně ještě považováno za odboj, ale nacistická právnická charakteristika takovéto činnosti, jako přípravy k velezradě, ji k němu řadí. V tomto úseku se dalo také přes všechnu hmotnou bídu udělat ještě nejvíc. I tu však byla škola charakterů: někteří se překonávali v obětavosti, jiní uhýbali s nevrlou tváří. I šmelinářské ceny jsme musili platit z těžce sehnaných peněz (považuji za nadsazená některá tvrzení, že se disponovalo pro sociální podpory persekvovaných řadami milionů), abychom získali vzácnou potravinu pro osoby v koncentráku, na nichž velmi záleželo, jistě nejen nám, ale celému vzdělanému národu. Čím bylo v tomto směru u nás pomoženo, nedá se, myslím, ani zhruba spočítat, také proto ne, že někteří lidé o své pomoci nechtějí ani mluvit. Zato jiní se jí holedbají, nemajíce čím jinak prokázat účast na odboji. Jen v okruhu naší činnosti mohla sociální pomoc postiženým obnášet několik vagonů potravin. V celém národě to byly jistě vlaky, jimiž promluvilo české srdce, a jež byly odňaty německému řízenému hospodářství. Peněžní podpory se sháněly obtížněji. Desetikoruny až stokoruny, donášené nebo zasílané v různých zastřených formách lidmi obyčejně nikterak bohatými, byly jen kapkami, jež se rychle rozplývaly na pálících ranách rodin, jimž podpory opět doručovaly spojky pokradmu a s různými záminkami. Vůbec byly formy tohoto druhu odbojové činnosti velmi mnohotvárné. Celé svépomocné úsilí však vycházelo z tohoto poznání: nacisté chtějí zlomit každý zákmit ducha odporu tím, že nejen samy bojovníky odpravují a zavírají, ale i jejich rodiny nechávají usýchat v bídě, aby škrcené ideje nenacházely následovníků a všechny vyšší touhy v národě aby byly udušeny. A proto této ďábelsky rafinované snaze musilo být, a bylo všemožně čeleno.

K udržení nálady mezi lidem se musila rozvinout i propagace, zvláště když jí nepřítel tak neomaleně užíval, ponejvíce ovšem s opačným účinkem u českého lidu. Drželi jsme se ve své taktice vždy zásady, že je nutné v odporu volit zbraně stejné a pokud možno ještě ostřejší. Při propagování protinacistických hesel bylo využíváno vzrušujících událostí současných dnů (Mussoliniho pád, invase, bombardování českých měst). Skoro na všech letácích se objevovalo heslo »Svobodu národům« a »Smrt nacismu« nebo jejich stylisované iniciály S. N. Je nesporná psychologická účinnost takovýchto hesel i výzev k podpoře partyzánů, k sabotáži práce pro Němce a pod., zeslabovaly ji však technické potíže ve způsobech rozmnožování a rozšiřování.

Přetěžké byly úkoly spojovací. Pověření lidé v hlavních bodech ničeho nedosáhli a některé cenné spoje doma sice byly navázány, ale o těch, jež jsme považovali za nejdůležitější, byly jen kusé zprávy. Míra významnosti se však tehdy nedala vůbec určit. Naznačil jsem už, že bylo více těch, kteří se považovali za ústředí. Záleželo nám ovšem především na spojení se zahraničním odbojem, několik pokusů se však rozplynulo v náhodných nehodách nebo snad i nepřesnosti spojek. Už dr. Grňa a plk. Štajner-Veselý si ve svých pojednáních posteskli na nedostatky spojení. Je tedy nutné uznat, že bylo jedním z nejobtížnějších problémů, skoro tak těžké, jako sehnat zbraně. Je pak přirozené, že jsme — tou zkušeností obtíženi — přijímali velmi nevlídně takové vzkazy z Londýna, jako byla výzva, abychom vzali zbraně Němcům. Dalo se těžko bránit lidem, kteří k ráně měli jen holé pěsti proti pancéřům. A tak jsme si řekli, že řeči od zeleného stolu se pěkně poslouchají u přijímače, ale nehodí se na bojové pole. A konec konců nás ani nehnětlo, že se nepodařilo dosíci spojení se zahraničím, jak bychom si byli přáli. Vyjádřil to výstižně ministr dr. Drtina, když předloni 2. července přijal naši deputaci na Hradě — že v Londýně se sice o nás nedověděli, ale že stačí, když jsme tu byli a odbojově sami pracovali. A to, myslím, může říci více odbojových skupin.

Provedlo se v ostatních pracovních odborech hojně různých drobných akcí: studentská představení v několika velkých pražských sálech s výtěžkem pro odbojové účely, sběr žlutých německých mincí pro pozdější postavení pomníku revoluce, návrh poštovní známky s námětem odboje, návrh praporu, od jehož provedení upuštěno pro neaktuálnost, pochodová píseň, serie spisů s odbojovým obsahem, šití stejnokrojů pro úderné čety a náprsních štítků pro účastníky povstání před jeho vypuknutím, rozsáhlé knižní podpůrné akce nebo obrazové edice a pod. Způsoby, jak se nenápadně pracovalo pro podporu a vzrůst odbojových snah, byly mnohotvárné.

(Dokončení.)

dopisy

Rozhlas a krádeže v národních podnicích

Pane redaktore,

pisatel poznámky »Rozhlasová theorie o nezavázané tlamě volově« se mohl podrobně přesvědčit, co rozhlas říkal, kdyby si byl přišel naši zprávu z 22. listopadu přečíst. Tvrdí totiž, že rozhlas něco řekl »doslova«, a to není pravda. Ve zprávě, v níž pranýřujeme krádeže v továrně na tuky SANA v Hloubětíně, jsme napsali doslova:

»V bibli je psáno: „Nezavážeš ústa volu mlátícímu." A znamená to — poněvadž v dobách biblických obili vlastně nemlátili, ale vyšlapávali z klasů voli, že zvíře pracující smí tu a tam klas sebrat. Tedy těm, kteří ze zaměstnanců nevzali víc než snědli sami — a to se ostatně děje ve všech továrnách na cukrovinky a poživatiny — nestane se nic.«

Každý, kdo zná tradici Československého rozhlasu v boji proti černému trhu, krádežím a veřejným nepořádkům, porozumí větě tak, jak byla myšlena, totiž, že nebude trestně stíhán ten zaměstnanec, který si malým kouskem margarinu, který si právě vyrobil, namazal suchou skývu chleba. To jsme prostě konstatovali, aniž bychom to schvalovali.

»Dnešek,« který nenašel vlídného slova pro více než dvanáctiměsíční soustavný a houževnatý boj proti nepořádkům a šmelinám, který vede Čs. rozhlas, chápe se nyní jedné a k tomu nesprávně citované věty a tvrdí dokonce, že jsme řekli, že si zaměstnanci národního podniku továrny na tuky SANA v Hloubětíně mohou brát beztrestně pro domácí potřebu.

Jak jasně vyplývá z uvedeného citátu, Československý rozhlas nikdy nic takového netvrdil. Budete-li ve svém časopise příště psáti o tom, co bylo, nebo nebylo řečeno v rozhlase, prosíme, aby si pisatel buď přesně zaznamenal text, nebo si u nás přečetl to, co jsme vysílali. Bude mít náš archiv k disposici. Tím se předejde nesprávným výkladům. Říkám nesprávným, protože se nechci domnívat, že věty byly citovány záměrně nesprávně jen proto, aby jim mohl být dán takový výklad, jaký jim dán byl.

Poroučím se Vám v dokonalé úctě

Jiří Hronek,
šéfredaktor politického zpravodajství
Československého rozhlasu.

(Pozn. redakce. Otiskujíce tento dopis, nemůžeme potlačit poznámku, co tedy šéf rozhlasu vlastně vyvrací, jestliže připouští, že v rozhlasové relaci se mluvilo o beztrestnosti těch, kteří »nevzali víc, než snědli sami« — t. j. pro svou potřebu.)

●

Vážený pane šéfredaktore,

považuji za svou povinnost, abych Vám k článku »Rozhlasová theorie o nezavázané tlamě vola«, uveřejněnému v Dnešku ze dne 1. prosince t. r., připojil tuto informaci:

1) názor, vyslovený rozhlasovým hlasatelem při zprávě o krádeži v hloubětínském závodě národního podniku Sana, že budou trestáni pouze ti, kteří kradli pro šmelinu a nikoliv ti, kteří kradli pro svou potřebu, byl soukromým názorem hlasatelovým.

2) Ústřední ředitelství Československých závodů tukových naopak trvá důsledně na potrestání všech zaměstnanců, kteří se dopouštěli nepoctivosti v závodech národních podniků. Proto také trvá na potrestání všech vinníků z hloubětínského závodu Sany bez ohledu na rozsah a důvod krádeží.

3) V tomto směru zahájilo již ústřední ředitelství příslušné kroky a vyšetřuje také, zda nedošlo k opominutí povinné péče se strany vedoucích a zodpovědných orgánů uvedeného národního podniku.

Budu Vám, vážený pane šéfredaktore, velmi zavázán, jestliže laskavě tuto mou připomínku uveřejníte v příštím čísle Dnešku.

Prosím, abyste přijal projev mé dokonalé úcty.

V. J. Kreibig
generální ředitel Čs. závodů tukových

Střílecký případ

Vážený pane redaktore!

Ve svém článku „Muž z lidu před soudem" v čís. 36 „Dnešku" citujete tato slova předsedy tiskového senátu: „... buďte bez starosti, že kdyby nebylo stopatnácky, že bychom vás spravedlivě soudili". A na jiném místě: „... Postarejte se, aby stopatnácky nebylo, a pak se dostanete tam, jak je váš úmysl".

Promiňte, pane redaktore, ale nemohu uvěřiti tomu, že by československý soudce mohl prohlásiti, že nějaká norma zabraňuje soudcům, aby soudili spravedlivě. Pokud se týče zákona č. 115/1946 Sb., stanoví tento v par. 1 výslovně, že bezprávným není takové jednání, jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů.

Jestliže někdo označil nevinného člověka za zrádce proto, aby se zbavil nepohodlného svědka své dřívější činnosti, po případě jej sám týral nebo dokonce usmrtil, pak toto jeho jednání v žádném případě nebude pokládáno za směřující k spravedlivé odplatě a jistě není soudce, který by — bude-li to před ním prokázáno — obviněného zcela spravedlivě neodsoudil.

Poroučím se vám, vážený pane redaktore, v dokonalé úctě.

Karel Kučera

●

Vážená redakce,

K reportážnímu článku, resp. článkům M. Mareše, a odezvám, jež vyvolal, mám tuto poznámku — stojí-li za to tu něco poznamenávat:

Nevím, kde by se bylo vzalo za okupace v Chřibech 25 partyzánských skupin. Ze zpráv buněk »Černého lva« v Kroměříži a Kyjově vím (asi od podzimu r. 1943) o jediné, a to byla skupina »Olga«, jež byla značně rozvětvená, prováděla odvážné akce a konala svou práci dobře. To znamená ovšem také, že byla ostrá vůči zrádcům a kolaborantům. Je ovšem možné, že se odštěpila nějaká malá skupina, jež si dala vlastní krycí značku, ale počet 25 je podle mých zpráv přílišný a odpovídá tomu porevolučnímu vzrůstu, jaký se projevil na př. vedle na Valašsku. V posledních fázích podzemního boje se právě stávalo, že se »zapojovali« lidé, kteří se domnívají, že výhodně zastřou své bývalé zaměstnání pytlácké, lupičské nebo dokonce konfidentské, a tak se poctivé partyzánství leckde znehodnocovalo. Případ střílecký neznám z přímých zpráv — budou ho jistě znát naši lidé onoho okrsku, se zmíněnou skupinou na př. spolupracovali také někteří studenti z Kroměříže — ale obecně vím z vlastní zkušenosti třeba také z pražského povstání, že je velmi obtížné psychologicky proniknout lidské činy v době revoluce a najít mez, jež odděluje spravedlivě mstící čin loupežnického sklonu. Že velitelé musili jednat přimočaře a rychle, je pravda, neboť tak jednali také okupanti. Že však prznili partyzánskou čest, kdo zabíjeli bez soudu, byť partyzánského, a dokonce olupovali, je ovšem pravda ostudná. Je ovšem potřebí dobře osvětlit, kdo, proč a jak. A právě v zájmu partyzánství. — V úctě *Bohumil Černý*, prof.

Kdo je vinen?

Vážená redakce!

K článku J. P. Blažka v 35. čísle Vašeho časopisu dovoluji si Vás upozorniti, že protisovětská nálada u nás — aspoň v našem kraji — skutečně je, nevím ale, jakou vinu by na tom mohli mít naši komunisté.

Lidé, kteří nepatří do komunistického tábora nebo s ním aspoň nesympatisují, slyší za slovem „sovětský" ihned také „komunistický" a už jsou naladěni nepřátelsky. Podle jejich názoru je u nás na vnitřním trhu nedostatek různého zboží prostě proto, že se všechno vyváží do SSSR, pracovní morálka je špatná také jen proto, že se přece nebude nikdo na Rusy dřít. Marné je poukazovat na naše úřední statistiky, podle nichž je náš vývoz do SSSR až na sedmém místě — nebudou přece tak bláhoví, aby věřili našim úřadům, v nichž sedí také komunisté! Ovšem z téhož důvodu nevěří ani našemu rozhlasu: víme všichni, že je ovládán komunisty.

To slyším celé dva roky. Nyní tíž lidé tvrdí, že brzy bude nezaměstnanost, aspoň v textilním průmyslu, protože ze Západu žádných surovin nedostaneme, a tu bavlnu, co dostáváme ze SSSR, musíme po zpracování všechnu vrátit, pro nás z ní nic nezůstává. Konečně nejnovější sensační zpráva je, že se u nás dějí hrozné věci s dodávkami obilí ze SSSR — víte vůbec, odkud to obilí vlastně je? A na komunistu, který se v zájmu pravdy a cti naší vlády postaral u poslance své strany o vyšetření nabízených důkazů, dívají se nyní jako na udavače, ačkoliv se celá věc ukázala holým výmyslem, vypočteným právě na dělání protisovětské nálady u nás.

To všechno nejsou výroky lidí málo informovaných, ale příslušníků všech vrstev národa.

S vyučováním ruštiny to také není lepší. Vyučuji soukromě už pátý rok, moji žáci se učí velmi rádi. Ale na školách je zájem jen v nižších třídách, starší žáci dívají se na vyučování ruštině jako na propagaci komunismu. Učím nyní také na jedné odborné škole a tam mi jeden žák po věcném výkladu, proč se máme ruštině učit, klidně řekl: „Nejsem komunista, učit se to nechci a nebudu." S učebnicemi a sešity se na této škole hraje o přestávkách kopaná, loňské prý o prázdninách roztrhali děti a psi. K tomu podotýkám, že se při vyučování chráním jakékoliv zmínky o politice a odpovídám jen na přímé dotazy o ruských poměrech, pokud jsou mi známy.

Ale ani učitelé a školní rady nemají o ruštinu zvláštního zájmu. Mám universitní zkoušku z ruštiny, jsem soudní tlumočnicí a od 28. března 1946 mám svolení zemské školní rady, že mohu jako smluvní učitelka vyučovati na zdejších měšťanských školách. Okresní školní výbor mi však sdělil, že na školách zdejšího okresu je vyučování ruštině obstaráno, resp. že je zde učitelů tolik, že by jim bez hodin ruštiny nevyšel jejich týdenní úvazek. Jak je to vyučování obstaráno, vidno z toho, že z učitelů má odbornou zkoušku z ruštiny jen jedna moje bývalá žačka. Ostatní učitelé absolvovali v r. 1945 prázdninový kurs a o další se už nezajímali. Loni se jich přihlásilo z celého okresu 18, a protože podmínkou byla účast dvaceti, bylo úředně rozhodnuto, že kurs se konat nebude. Letos už se o něm ani nemluvilo. Nyní udělala zkoušku z ruštiny jiná moje žákyně, ředitelka v. v., jež se učila skutečně s nadšením. Ale ani pro ni není v Hranicích místa, musí bez ohledu na svůj věk docházet do venkovské školy.

Z toho všeho mám dojem, že jsme národem nevděčníků.

Se srdečným pozdravem Vaše čtenářka

B. Smirnová (Hranice)

●

Vážená redakce!

Četl jsem dopis pana Zdeňka Lahulka-Faltyse ve Vašem 35. čísle a cítím, že mu musím odpovědět. Jsem liberální a antifašistický Angličan, který věrně bojuje za svobodu a proti imperialismu, ať je to imperialismus západu či východu.

Za prvé imperialismus u nás znamená vykořisťování a zotročení jiných národů. Myslí pan Lahulek-Faltys doopravdy, že tak zvaná kapitalistická Anglie (která má dělnickou vládu) zotročuje cizí národy, když dá Indii, Burmě a Ceylonu úplnou svobodu? Před dvaceti lety ještě jsme byli imperialisty, ale od té doby jsme se také něčemu naučili. Naše demokracie je také na vývoz.

Za druhé, když Chamberlain prodal Československo v Mnichově, zlobili jsme se na něho tak, že když Hitler napadl ještě jiný národ, náhodou Polsko, musel Chamberlain vypovědět válku. Bojovali jsme za spravedlivou věc, za svobodu lidstva, za svobodu ducha, proti vší tyranii, byli jsme s Francií tehdy jediný stát, který chránil demokratickou věc, aniž by byl dřív

napaden Hitlerem. Neválčili jsme, abychom zbohatli; před válkou jsme byli nejbohatší stát na světě, dnes jsme strašně chudí. SSSR samozřejmě měl velkou zásluhu na vítězství nad Německem, ale nebyl jediný. Nezapomeňte na Alamein, válku nad Londýnem, Normandii, Caen, Dunkirk, Ardennes, Coventry. Trosky našich měst mluví. Já také jsem věděl, proč nosím anglickou uniformu.

Gerard Fisher

Ministr a studenti

Vážený pane šéfredaktore!

Obracím se na Vás s prosbou, abyste ve svém listě, hájícím vždy svobodu projevu a pravdu, dal místo nesouhlasu vysokoškolských studentů s řečí p. ministra Kopeckého. Mluvím odpovědně jedině sám za sebe, ale myslím, že s mým názorem se ztotožňuje většina vysokoškolských studentů. Nejde mi o rozbor jednotlivostí, který zde není na místě, zvláště pro nedostatek místa, nýbrž o protest proti ministrově řeči, ke které se nedá mlčet.

Pan ministr řekl hlavně toto: „1. Většina studentů myslí na to, jak fašisticky rdousit dělníky. Profesoři s rektorem jsou reakcionáři. 2. Vysoké školy namnoze nedávají ani takové vzdělání, jako získá dělník, když si přečte komunistický tisk. 3. Universita je přeplněna. Možnost studia dostanou jen ti, kteří mají kladný postoj k režimu. 4. Dialektický materialismus musí zaujmout na vysokých školách přední místo. Proti tomu ať se nikdo nevzpírá! Ať zváží poměr sil! Nikdo nesmí jít proti komunistům, to je velezrada! Smějte se, ale já říkám, že na to dojde!"

Protestujeme především proti celému pojetí řeči, proti vyhrůžkám, které ohrožují akademickou svobodu a svobodu občanskou vůbec. Naposled jsme se setkali s podobným postupem proti studentům na začátku války. Tenkrát to skončilo zavražděním MUC Opletala. Pan ministr zatím kol. Ransdorfovi vyhrožuje jen Pankrácí!

K bodu 1. pravím: Studenty ani nenapadne napadat jakýmkoli způsobem dělníka. To je obvinění falešné, právě jako obvinění J. M. prof. dra Engliše a pp. profesorů z reakcionářství. Vážíme si svých profesorů pro jejich odborné vědomosti a schopnosti i pro jejich národní uvědomění, které zavinilo za války smrt mnohých.

2. Naše vysoké školy přes vážné nedostatky stačí nás připravit pro naše povolání. Dáváme jim vědomě přednost před R u d ý m p r á v e m, ač známe obojí. Kromě toho myslím, že máme dělnictvo přece jen trochu vzdělanější, než aby mu R. P. mohlo být jediným zdrojem poučení.

3. Universita je přeplněna, ale p. ministrem navrhované zredukování by vedlo ke snížení její úrovně na úroveň měšťanské školy. Politická legitimace a odbornost nemá nic společného, leda snad to, že mnozí neodborníci, nosíce legitimaci naší největší politické strany, vydávají se za odborníky. — A pokud se snad výběr dělat bude, tedy jen podle vědomostí a nadání, bez ohledu na politickou příslušnost.

4. Víme ze zkušenosti, že není dobré, aby vysoké školy a věda byly ovládány jakoukoli ideologií, tedy také historickým materialismem. Perverse německé vědy, způsobená nadvládou fašismu, nám to nejlépe dokázala. Věda, sama o sobě mravná a svobodná, zvrhá se a ustrne, jakmile dostane svěrací kazajku. Kromě toho historický materialismus není již schopen dáti vědě filosofickou základnu a vědeckou pracovní methodu.

Každý nyní ví, že to byli studenti a vysokoškolští profesoři, kteří tvořili jádro odboje za minulé války. Bylo by smutné a trapné, kdyby nyní tíž studenti musili hájit národ proti straně, která také proti fašismu bojovala. Bylo by to smutné, ale kdyby to bylo nutné, studenti by věděli, kde je jejich místo. Pan ministr již nehájí stanovisko demokratické, ba ani socialistické, nýbrž stanovisko komunismu, který ani není tím, čím chtěl komunismus původně být. Jak jsem se přesvědčil, skuteční komunisté se za jeho řeč nestaví.

Žádáme a prosíme pp. poslance, aby vznesli v parlamentě žádost o vysvětlení v jednotlivých bodech ministrovy řeči.

Vám, pane redaktore, děkujeme za všechnu Vaši práci a pomoc.

P. J.

Další etapa osidlování

Vážený pane šéfredaktore!

Dovolte, abych přičinil několik poznámek k článku kol. Bureše »Osidlování — etapa další«, který jste uveřejnil v č. 37. Dneška.

Chtěl bych se ozvat jako jeden ze zeměměřičských odborníků, činných při knihování přídělů nové pozemkové reformy a osidlení, jejichž »hanbou zůstane, bude-li se pokračovat v dosavadní praxi a nenajde-li se někdo, kdo by jejich práci řádně organisoval a usměrnil«.

Hned z počátku chtěl bych zdůraznit, že žádnou hanbu za to, co vykonali zeměměřičtí inženýři při provádění nové pozemkové reformy a při zemědělském osidlování, necítím. Naopak, mám ten dojem, a nejen dojem, ale jistotu, že na provedení (a nutno říci úspěšném) osídlení mají významný podíl. Nebýt měřických inženýrů, ať již od býv. pozemkového úřadu, nebo od ministerstva financí, agrárních operací a zeměměřičského úřadu, rozhodně by práce s osidlováním spojené nebyly tak daleko jako jsou. Řekl jsem úspěšně provedené osídlení. To neznamená, že bych chtěl zastírat a obhajovat chyby, které se staly. Ale proti faktu, že osídlení bylo v tak krátkém čase provedeno, jsou to jen chyby, které vidíme my, ale které nebude vidět historie. A ta jistě bude naše osídlení hodnotit jako státnický čin nebývalého dosahu (viz ostatně projevy presidenta republiky).

Kolege Bureš pozastavuje se nad prováděním prozatímního knihování, o kterém uvádí, že jeho cena nebude valná. Nesdílím jeho názor, neboť i když význam prozatímního knihování nepřeceňuji, vím (ze styku s osídlenci), že valná většina bude v něm vidět záruku trvalosti svého přídělu. Knihování definitivní bylo možno zaručit v dohledné době jen poskytnutím úlev podle zákona č. 90/47. Nikde, ani při knihování prozatímním, ani při knihování definitivním, nezadali zeměměřičtí odborníci své staré tradici v důkladnosti, svědomitosti a přesnosti. Vždyť definitivní zaměření a uvedení v souled jeho výsledků s předběžně provedeným zaknihováním, nebylo dotčeno ani zákonem č. 90/47 a bude provedeno se všemi znaky důkladnosti a přesnosti, jak je znají zejména u katastrální služby.

A že pracujeme ve chvatu a panice! Za normálních poměrů se vystačí s normálními prostředky. Doba mimořádná žádá i mimořádná opatření. Nebylo by vykonáno osídlení, kdyby bylo bývalo postupováno podle starých, i třeba jinak dobrých a úspěšných, předpisů.

Jednu vadu má v nynější době stav měřičských inženýrů: je jich na všechny úkoly málo. A i když byli všichni použiti pro práce osidlovací, přece jen je nemohli zvládnout a zorganisovat tak, aby byla spokojenost na všech stranách.

Nevím, kdo mohl kol. Burešovi ze zeměměřičských inženýrů říkat, že dělá práci nedůstojnou jeho stavu. Pro každého občana republiky je důstojná každá práce, je-li konána v zájmu republiky a jejího lidu. A v tom směru myslím, že máme, alespoň ve své zdrcující většině, čisté svědomí.

Je nás víc, které bolí, jako kol. Bureše, že zkušenosti, které měř. inženýři získali, nemohly být dosud zpracovány pro publikaci ve svobodném tisku. Ale víme také, že to je nával prací, který to dosud nedovoluje. Nejprve je třeba dát pocit jistoty našim osidlencům zaknihováním přídělů a pak teprve bude čas na publikace.

A věřím, že i kol. Bureš, který jistě i sám je odborníkem, spravedlivě uzná, že byl vykonán kus velké práce a že nedostatky, které ještě jsou a které ještě budou, odstraníme. A to bude věcí té další etapy osídlení.

Přijměte, pane šéfredaktore, projev mé obzvláštní úcty.

Jsem Váš

Inž. Lad. Patera

Odbory záštitou pracujících

Pod tímto titulkem otisklo chebské vydání »Práce« z 5. prosince článek V. Mulače o programu a úkolech ROH. Čtenář se dočetl několik zajímavých věcí. Zajímavých už proto, že jsou vyjádřeny bez obalu a jaksi po lopatě. Na příklad: »Naše valné hromady mají pro pracující lid neobyčejně důležitý význam. Nejen odborový, nýbrž hlavně význam p o l i t i c k ý.« Aby tedy nebylo omylu: valné hromady ROH mají především politický význam. V článku se sice praví, že »v odborech nebude přihlíženo k politické příslušnosti kandidátů« na funkcionářská místa a že do odborového hnutí »provedeme nábor demokratickým přesvědčováním«, ale V. Mulač pro jistotu líčí, jak se bude demokraticky přesvědčovat: »Naši funkcionáři a členové ZR budou při všech příležitostech hájiti jen zájmy odborářů, zatím co neorganisovaní, kteří odmítají vstoupit do odborové organisace, budou jen ú t r p n ě p ř e h l í ž e n í.« I toto »útrpné přehlížení« má politický význam.

-rak.

Ceny

Jsem odkázán na užívání cukerinu. — Dnes jsem koupil v drogerii krabičku a zaplatil jsem za ni 74 Kčs. Před otevřením krabičky jsem zjistil, že jest přelepena německo-českým páskem textu: Výrobce Pražské chemické závody a. s., Praha - Protektorát Čechy a Morava. Cena (vytištěná) K 2.30.

Pod cenou je přetisk gumovým razítkem: 74 Kčs. Čili: Co za usměrněného hospodaření Němců bylo k dostání za K 2.30, smí se dnes — ač to bylo v y r o b e n o a adjustováno k prodeji v d o b ě n e s v o b o d y — prodávati za Kčs 74.—, to jest za 32 n á s o b e k c e n y d ř í v ě j š í.

On dit, že národní podniky prodělávají. Naskýtá se otázka jak to, že při takovýchto cenách prodělávají a prodělávají-li, kdo v tomto případě diferenci a přímo nemorální zisk strčí do kapsy? Drogista? S veškerou úctou

C. V.

listárna redakce

Podle dohody vydavatelstev nebudou ve vánočním týdnu vycházeti týdeníky. Dnešek č. 39 vyjde až dne 31. XII. 1947.

Administrace.

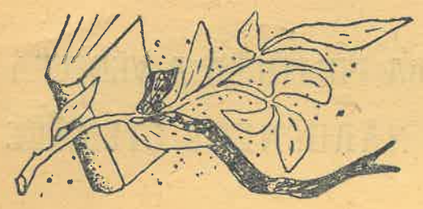

POD STROMEČEK HODNOTNOU KNIHU NAŠÍ PŮVODNÍ PRÓZY

Bohuš Beneš: BŮH DO DOMU.
brož. 62 Kčs, váz. 85 Kčs.
Dramatický román o české válečné emigraci v Americe.

Adolf Branald: STŘÍBRNÁ PARUKA.
brož. 100 Kčs.
Román ze života kočovných herců minulého století.

Josef Čapek: PSÁNO DO MRAKŮ.
brož. 65 Kčs, váz. 92 Kčs.
Filosofický zápisník z let 1936—1939.

K. M. Čapek-Chod: ANTONÍN VONDREJC
Díl. I./II. brož. 196 Kčs, váz. 240 Kčs.
Obsáhlý dvoudílný román, zachycující pražskou společnost bohémskou a uměleckou z druhé poloviny minulého století.

Zdeněk Jirotka: SATURNIN
brož. 75 Kčs.
Vtipný a svěží humoristický román.

Karel Poláček: HOSTINEC U KAMENNÉHO STOLU
brož. 85 Kčs.
Veselá knížka z prostředí malého lázeňského městečka.

Marie Pujmanová: POD KŘÍDLY
brož. 60 Kčs, váz. 80 Kčs.

PŘEDTUCHA
brož. 35 Kčs, váz. 55 Kčs.
Dvě knihy naší význačné spisovatelky, vystihující jemným postřehem psychologii dětství a rozvíjejícího se mládí.

Václav Řezáč: ROZHRANÍ
brož. 150 Kčs.
Psychologický román o uměleckém tvoření.

Ladislav Stehlík: ZEMĚ ZAMYŠLENÁ
brož. 120 Kčs, váz. 145 Kčs.
Lyrický cestopis jižních Čech.

Nár. uměl. Anna Maria Tilschová: HALDY
brož. 126 Kčs, váz. 156 Kčs.
Sociální román Ostravska.

Jan Weiss: VOLÁNÍ O POMOC
brož. 100 Kčs, váz. 130 Kčs.
Román z doby okupace.

U k n i h k u p c ů. Fr. Borový.

DOČKÁM SE?

Zítra Rigolletto - stop - kašlu tvrdošíjně - stop - pošlete letadlem

Lesněnky

Antonio Tenorio, operní zpěvák

NOVÉ DÍLO
Bedřicha Golombka
VYSAZENÁ OKNA
právě vyšlo.
Mnoha lidem bude mluvit z duše, ale také mnoha lidem do svědomí.

Je to dramaticky a výrazně, v prudkém dialogickém spádu napsaný moderní psychologický román z doby osvobozovacích bojů až po naše časy. Vznikl po náležitém odstupu doby a má svou filosofii. Jeho vzrušující a detektivní děj, sahající až do současné doby, ve které se odehrálo tolik krásných, ale i nepěkných věcí, dává nahlédnouti do duší lidí, kteří, ač sami prožili kruté chvíle, obratem zapomínají na to, co jiní činili jim a mění se sami v tyrany, když je vlna politické konjunktury vynesla na povrch. Obálku navrhl akad. malíř O. Mrkvička. Brož. 110 Kčs, váz. 135 Kčs.

Na skladě u všech knihkupců.
Nakladatelství PRAMEN
Jaroslav Štefánek, Brno 16.

THE TIMES WEEKLY EDITION

Bread, Butter and Beef—
Can Europe feed herself?

A WORLD CRISIS, no less serious than that of 1940, is to-day a reality. More food, more coal, more production, more dollars—and more capacity to earn dollars—are some of the economic problems. These depend on—and are affected by —political solutions.

In such times of national and international stress, accurate and complete news of the world's actions and thoughts is essential. This news is provided by *The Times Weekly Edition* —for 70 years trusted and treasured by readers all over the world. Like its parent, *The Times*, its news is objective, its opinions informed. It is truly a world authority on world events and world thinking.

Send your subscriptions at once in Crowns to your local agent. Owing to newsprint restrictions in Great Britain, the only sure way of getting *The Times Weekly Edition* regularly is to *subscribe—or order, now!*

On sale weekly EVERYWHERE IN CZECHOSLOVAKIA
Price: Kcs. 8 PER SINGLE COPY
Annual Subscription Kcs. 360 - Six Months' Subscription Kcs. 180
Three Months' Subscription Kcs. 90

In case of any difficulty please write to one of the chief distributors in Czechoslovakia, whose addresses are given below. They will ensure that your local agent receives your copy regularly.

DISTRIBUTORS:
MELANTRICH, PRAGUE. ORBIS, PRAGUE. SVOBODA, PRAGUE.
F. TOPIČ, NÁRODNÍ TŘ. 9, PRAGUE 1.

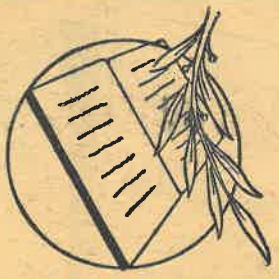

HODNOTNÁ LITERATURA POLITICKÁ A VĚDECKÁ - KRÁSNÝ DAR PRO NÁROČNÉHO ČTENÁŘE

Jan Bělehrádek: NOVÝM DECHEM. Brož. 57 Kčs.
Stati a proslovy rektora university Karlovy v prvním roce po osvobození.

Václav Černý: BOJE A SMĚRY SOCIALISTICKÉ KULTURY. Brož. 45 Kčs.
Pronikavé úvahy o problémech svobody, socialistické kultury, osobnosti a kolektivu a j.

Rostislav Kocourek: SVĚT ŽALUJE V NORIMBERKU. Brož. 80 Kčs.
Knižní zachycení norimberského procesu.

Ladislav Matějka: ZA MÍREM PO EVROPĚ. Brož. 75 Kčs.
Bystrá reportáž z autorovy cesty bezprostředně po skončení války.

Ferdinand Peroutka: TAK NEBO TAK. Brož. 70 Kčs, váz. 95 Kčs.
Knižní vydání úvodníků a novinářských článků, bojujících o demokratickou linii naší politiky.

Jaroslav Stránský: HOVORY K DOMOVU. Brož. 100 Kčs, váz. 130 Kčs.
Londýnské rozhlasové projevy, vynikající krásou dikce, hloubkou myšlenky a bystrým politickým postřehem.

U knihkupců. **Fr. Borový.**

1. CENU

České akademie věd a umění za rok 1947 obdržel

Jaroslav Kolman Cassius

za knihu

NŮŽ NA STOLE

Sbírka lyriky, uzavírající v sobě děsivou, nejistou i hrdě vzdornou atmosféru šesti okupačních let. Za cenu brož. Kčs 50.— dodá každý knihkupec.

FR. BOROVÝ

Sovětské noviny a časopisy Vám zašleme až do bytu.

Všesvazová společnost „MEŽDUNARODNAJA KNIGA" v Moskvě vypisuje předplatné na rok 1948 na noviny a časopisy, vydávané v SSSR:

ПРАВДА orgán Ústředního výboru VKP (b)

ИЗВЕСТИЯ deník Presidia Nejvyššího sovětu SSSR

ТРУД orgán Všesvazové ústřední rady odborových svazů v SSSR

Tyto tři časopisy vycházejí denně, cena jednotlivého výtisku 2 Kčs vč. poštovného.

НОВОЕ ВРЕМЯ **NEW TIMES** **TEMPS NOUVEAUX** **NEUE ZEIT**

politický informační týdeník světového významu, vydávaný v jazyce ruském, anglickém, francouzském a německém za 5 Kčs týdně vč. poštovného

СЛАВЯНЕ

měsíčník Slovanského komité v SSSR s články nejpřednějších osobností slovanského veřejného života. Cena jednoho výtisku 7 Kčs

СОВЕТСКАЯ ЖЕНЩИНА

všeobecně-politický a literárně umělecký dvouměsíčník Antifašistického komité sovětských žen a Všesvazové ústřední rady odborových svazů. Krásně vybavené, technicky dokonalé hlubotiskové číslo za 12 Kčs včetně poštovného

Přihlášky na předplatné na čtvrt, půl a na rok přijímá: Světový tisk Svoboda, Praha II, Na příkopě 22, telefon č. 224-82 a všechny poštovní úřady.

MEŽDUNARODNAJA KNIGA MOSKVA.